TRADUCEREA DE LA RESCRIERE ȘI REEDITARE LA RETRADUCERE. CÂTEVA OBSERVAȚII CU PRIVIRE LA TREI TRADUCERI (SECOLELE AL XIX-LEA – AL XXI-LEA) ALE ROMANULUI *LES TROIS MOUSQUETAIRES / CEI TREI MUȘCHETARI* DE ALEXANDRE DUMAS

Georgiana I. BADEA
Simona CONSTANTINOVICI
(Universitatea de Vest din Timişoara)

georgiana.lungu-badea@e-uvt.ro
simona.constantinovici@e-uvt.ro

The Translation Process: From Rewriting and Reediting to Retranslation. A Few Remarks on Three Romanian Translations (between the Nineteenth and the Twenty-First Century) of *Les Trois Mousquetaires/The Three Musketeers* by Alexandre Dumas

This study analyses translations of Alexandre Dumas in the nineteenth, twentieth, and twenty-first century, as well as his translators' attitudes. To address the complexity of the topic, we focus on the second Romanian translation of *The Three Musketeers*, signed B. P. and published in 1857, thirteen years after the publication of the original (1844) in serial form first and then in a volume. Dumas' novel was the object of several retranslations both in the same century and in the next ones. After a short introductory presentation of the Romanian translators' preference for Dumas-père, we will make a few remarks on the expectation horizon of the target audience; then we will narrow down on a translation analysis from the point of view of the evolution of the language and, inevitably, of the necessity to retranslate. This will be demonstrated by the bilingual comparative analysis of the source text, *Les Trois mousquetaires*, and three Romanian versions representing three centuries, therefore three mentalities and three evolution stages of the Romanian language and thinking on translation, and of the Dumasian discursive universe. The semantic-stylistic analysis will focus on the development of the language and its growing artistic potential, while the translation analysis will follow diachronically the correlation between translation strategies and the taste of the target audience for each translation.

Keywords: *history of translation; comparative analysis of translation; retranslation; The Three Musketeers; Alexandre Dumas père*

Introducere

Destinul cărților traduse este modelat nu doar de autor, de traducător și editor. De cititor, nu în ultimul rând. De cititorul-țintă, așa cum este el imaginat de traducător. Iar cititorul român de texte traduse este supus, ca și traducătorul, determinismului istoric și inter-, cultural, interlingvistic și intertextual. În secolul al XIX-lea, traducerile în limba română s-au bazat, în absența unor programe coerente de traducere, „pe discernământul şi gustul traducătorului" (Lungu-Badea 2015b). Terenul pentru receptarea culturilor străine, în secolul al XIX-lea, a fost pregătit de cărturarii români precum: Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir, Paisie

BDD-A27638 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:16 UTC)

Velicikovski, Leon Gheuca, Gherasim Putneanul, Amfilohie Hotiniul sau Toma Dimitriu (Ursu, Ursu 2004: 22-23, Lungu Badea 2015a, 2015b: 33-54). Rolul traducătorilor și finalitatea atribuită traducerii erau educative, didactice, moralizatoare, dar și hedoniste (Piru 1977: 581). Importanța traducerii pentru formarea limbii și a culturii române nu a rămas fără ecou,iar eforturile depuse, în secolul al XIX-lea, de I. Heliade Rădulescu, George Barițiu, A. T. Laurian, Mihail Kogălniceanu, Gr. Alexandrescu ori C. Negruzzi au făcut obiectul a numeroase studii și cercetări.

În perioada 1780-1880, pentru formarea limbii române literare, scriitorii români au luat ca *model* limbile popoarelor cu o cultură mai veche, astfel că modalitățile de construire a unui instrument colectiv de comunicare și expresie variau de la un scriitor la altul, de la un *model* la altul, dar „nu s-au putut abate total de la limba poporului, care constituia baza pe care se ridica orice sistem" (Ivănescu [1955: 22] 1989: 106). Absența unui „dialect statorit recunoscut de toată românimea", care să funcționeze ca normă (cf. Cipariu 1855), a determinat eforturile de „unificarea limbii literare pe baza limbii tipăriturilor bisericești" (Seche 1969: 265), idee susținută, într-o primă fază, de I. H. Rădulescu și G. Barițiu. Ulterior, influența franceză, germană și italiană schimbă perspectivele, obiectivele, tehnicile. Cultura franceză a fost doar una dintre cele mai traduse (RTR II, 2006), iar limba franceză a fost utilizată și pentru traduceri indirecte (din germană, engleză, spaniolă etc.).

Într-o statistică, fără pretenții exhaustive (Lungu-Badea 2015b, cf. RTR II 2006), rețineam alfabetic și câțiva dintre autorii francezi cei mai traduși (integral, în foileton, fragmentar):

- Baudelaire (15 înregistrări, fiecare cu minim 2 poezii);
- Chateaubriand (24 mențiuni, traduceri integrale de nuvele (+traducere în foileton), roman (+1 traducere în foileton), eseuri și opere apologetice *Martirii* (x2) și *Geniul hristianismului* (x2); și fragmente din povestiri de călătorie, proză);
- Dumas-tatăl (60, v. Anexa 1);
- Dumas-fiul (8);
- Fénelon (4 versiuni ale *Aventurilor*, 2 ale *Educației*);
- Florian (19, din care 3 versiuni pentru *Numa Pompiliu*);
- Gautier (18 poezii și nuvele);
- Hugo (59, piese de teatru, poezii, romane);
- Mérimée (8 nuvele, din care 2 cu 2 versiuni + 5 piese);
- Racine (3 piese, din care 2 – *Athalia* și *Britannicu* – în câte două versiuni);
- Jules Verne (10);
- Voltaire (27 de înregistrări).

Observăm, deci, că Alexandre Dumas-tatăl este lider în preferințele traducătorilor români din secolul al XIX-lea. Nu își va pierde din prestigiu nici în secolele următoare (V. Anexa 2). Traducerea și retraducerea (traducerea consecutivă), precum și reeditarea atestă interesul publicului pentru literatura dumasiană și, în egală sau chiar mai mare măsură, pe cel al editorilor.

Traducerea de la text și intertext la context(e)

Pentru a răspunde complexității abordării subiectului, ne-am orientat asupra celei de-a doua[1] traduceri în limba română, *Cei trei muschetari*, semnată cu inițialele B.P. și publicată în 1857, la 13 ani de la apariția originalului, mai întâi în foileton (martie-iulie) și ulterior în volum,

[1]Prima versiune în limba română a romanului lui Dumas, efectuată de A. Pelimon și tipărită în 1853, nu ne-a fost accesibilă pentru prezentul studiu.

BDD-A27638 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:16 UTC)

în același an: 1844. Romanul lui Dumas a făcut obiectul unor retraduceri, fie în același secol, fie în următoarele. Aprecierile privind orizontul de așteptare al publicului-țintă permit particularizarea analizei traductologice atât din perspectiva evoluției limbii, cât și, inevitabil, a necesității retraducerii (cf. Benjamin [1921] 2000). Compararea bilingvă a textului original, *Les Trois mousquetaires*, cu trei versiuni românești – reprezentând și ele trei secole, trei mentalități, trei stadii de evoluție a limbii române, a concepției despre traducere și a universului discursiv dumasian (Neț 2008: 15) – se desfășoară în plan semantico-stilistic și reliefează evoluția limbii, potențialul ei artistic în dezvoltare și în plan traductologic, urmărind diacronic corelarea strategiilor traductive și a gustului publicului contemporan cu traducerea.

Despre demers

Analiza propriu-zisă este axată pe trei traduceri în limba română, corespunzând fiecare câte unui secol. Astfel, Alexandre Dumas, *Cei trei muschetari*:

1. Traducere de **B. P.** Publicată de Z. Călinescu, Imprimeria Națională a lui Iosef Romanov et Companie București, **1857**. Imprimeria Națională a lui Iosif Romanov & Companie. 299 p. cu XV gravuri, 216 p. cu XVII gravuri.[1]
2. Traducerea de **Ticu Archip și Milton Fanny Lehrer**, **1956** (**TȚ**^{2}), cu 19 reeditări: în *1959* și *1969*, la Editura Tineretului; *1964*, la Editura pentru Literatură; *1969*, la Editura Albatros; în *1988*, la Facla, Timișoara; *1992*, atât la Editura Helicon din Timișoara, la Editurile Eden și Z din București și la Galați, editura Porto-Franco; *1993*, la editura Hyperion din Chișinău; în *1997*, Vizual, București; în *1999* și *2000*, la Editura 100+1 Gramar; în *2000*, *2002*, *2014*, la editura Cartex. În *2001*, la editurile Regis și Drago Print; iar în *2016,* la Editura Litera;
3. Traducere de **Marius Zavastin**, **2009** (**TȚ**^{3}), reeditată în 2011, la aceeași editură, București: Adevărul Holding.

Romanul cunoaște însă și alte traduceri, retraduceri (traduceri consecutive), în fiecare dintre secolele amintite. Astfel, în **secolul al XIX-lea**,pe lângă versiunile cu alfabet de tranziție amintite, 1853 și 1857, romanul mai apare în foileton, tradus de F. Damé, precum și în două versiuni anonime (1885, 1889):

- *Trei musketari*. [Les trois Mousquetaires], de la A. Dumas, tradus de A. Pelimon. Partea I. Bucuresci (Tip. Santei Mitropolii), 1853. (15,5 x 12). 256 p. (Biblioteka de lektura, nr. 3). (1107756). Textul cu alfabet de tranziție, pag. de titlu cu caractere latine. (cf. BRM 1813-1918, vol II, D-K, p. 190) ;
- *Ceĭ treĭ musquetarĭ*, traducere din françosesce de B. P., Bucurescĭ, Impr. Naţională a luĭ Iosif Romanovŭ & Comp., 1857, 2 f. + 304 p. + 15 pl. (I); 2 f. + 216[-223] p.+17 pl. (II). Cu alfabet de tranziţie;
- *Cei trei muşchetari,* traducere în foileton de Frédéric DAMÉ, Cim-1, III, 1884, nr. 118-152;
- *Cei trei muschetari*. Roman istoric, [T.A.], I-III, Focşani, Charras, 1885;

[1]Abreviată în continuare: **TȚ**^{1}. Pentru prezenta cercetare, transliterarea din alfabetul de tranziție în cel latin a fost realizată de Daniela Gheltofan: ***Ceĭ treĭ musquetarĭ***. Traducere din fraçosesce de B. P. Parté întîĭ illustrata cu XV. Gravurĭ. Publicată de Z. Călinescu. Bucuresci. Imprimeria Naţională a luĭ Iosif Romanovŭ & Companie, 1857, cu alphabet de tranziție.

BDD-A27638 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:16 UTC)

- *Cei trei muschetari*, [T.A.], vol. I-II, București, Editura Tipografiei „Universul”, 1889, 216 p. cu ilustr. (I); 184 p. cu ilustr. (II).

Cele mai multe traduceri sunt efectuate în **secolul al XX-lea.** Dintre ele reținem doar câteva (v. Anexa 3):

- T.A. [București]: Edit. Societăţei anonime pe acțiuni „Adeverul”, [1907].
- E. Apostoleanu, București: Librăria Nouă, 1922;
- Ioan Gr. Perieţeanu, București: Universala – Alcalay, 1928;
- Stan T. C., din 1937, reeditată în 1944, de același editor, București: Cugetarea - Georgescu Delafras, 1944;
- Cristoband Constantin, Craiova: Editura Ramuri, 1938.

Să notăm că există și o traducere-adaptare radiofonică din **1955**, realizată de Sanda Sântimbreanu și Mircea Sântimbreanu, a cărei înregistrare, disponibilă pe CD, este însoțită de text ilustrat. Înregistrarea Radio România din 1955, în regia artistică a lui Paul Stratilat, a fost pusă la dispoziția publicului în 2009 de Casa Radio, București.

Numărul **traducerilor, retraducerilor din secolul al XXI-lea** și al reeditările lor este modest, dar și secolul e încă tânăr:

- **2007**: o traducere-adaptare este publicată de Dan Starcu, la editura Paralela 45 din Piteşti.
- **2009**: 2 traduceri: cea analizată aici și efectuată de Marius Zavastin și o traducerea de Liana Mariana Gomboşiu, la Editura Leda din București.
- **2010**: 2 traduceri: o prelucrare literară: *Cei trei muşchetari*, după o poveste de Alexandre Dumas, [București]: Unicart, [2010]. Numele adaptatorului nu este menționat și o traducere de Daniela Popescu, Chișinău: Cartier.
- **2011**: reeditarea traducerii lui Marius Zavastin.

Există însă și 9 traduceri anonime, editate atât în secolul al XX-lea, cât și în secolul al XXI-lea, despre care nu putem spune dacă sunt retraduceri sau doar reeditări ale unei traduceri anterioare. Astfel, am constatat că nu este menționat traducătorul versiunilor publicate la Editurile: „Societăţei anonime pe acțiuni Adeverul”, [1907], București; Tineretului, București, 1969; Facla, Timișoara, 1988; Eden, București, 1992, Gutinul, Baia Mare, 1994; Editura Z din București 2000, 1999; în 2010, apare o prelucrare la editura Unicart.

Despre roman, stil și traducere

Din trilogia muschetarilor, a romanelor de capă și spadă scrise de Alexandre Dumas, *Les Trois mousquetaires* / *Cei trei muschetari*[1] (1844), *Vingt ans après* / *După douăzeci de ani* (1845) și *Le Vicomte de Bragelonne* / *Vicontele de Bragelonne* (1847), primul roman este, probabil, și cel mai celebru. *Les Trois mousquetaires* a apărut în foileton în Franța, în jurnalul *Le Siècle* (mar-iul 1844), pentru a fi editat în volum în același an, la editura Baudry. Grație succesului înregistrat, după doar doi ani (1846), este reeditat de J. B. Fellens și L. P. Dufour și ilustrat de Vivant Beaucé, fiind mai târziu adaptat chiar de scriitor pentru teatru. Este captivantă povestea aventurilor strâmtoratului gascon de 18 ani, d'Artagnan – comparat de însuși creatorul său cu Don Quijote –, un tânăr dornic să intre în slujba regelui ca muschetar, a prieteniei care-l

[1] CTM, în continuare.

BDD-A27638 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:16 UTC)

leagă de Athos, Porthos și Aramis, muschetari ai regelui Ludovic al XIII-lea, chezași ai onoarei reginei Franței, Ana de Austria, și opozanți ai cardinalului Richelieu și ai agenților lui – contele de Rochefort sau misterioasa Milady de Winter. Titlul propus de Dumas, *Athos, Porthos et Aramis*, a fost schimbat, în cel pe care îl cunoaștem, la cererea lui Desnoyers, redactor la jurnalul *Le Siècle* și responsabil cu publicarea în foileton. Scriitorul a acceptat titlul și a intuit că, tocmai prin absurditatea titrologică (cei trei eroi muschetari sunt, de fapt, patru), acest titlu va contribui la succesul romanului[1]. Cert este că, cel puțin în limba română, până acum, există cca 40 de ediții ale romanului, multe reeditări, dar și numeroase retraduceri (v. Anexa 3: *Cei trei muschetari* în limba română. Prezentare cronologică)

În cele trei traduceri care fac obiectul examinării noastre, am putut observa că prefața dumasiană – metatext în care scriitorul situează rădăcinile trilogiei muschetarilor, dezvăluie modul în care Dumas a descoperit subiectul istoric care l-a fascinat, anticipează construcția și deconstrucția discursivă – este redată în cea de-a doua versiune[2] în limba română, din 1857, cu alfabet de tranziție, semnată cu inițialele B. P., și în a treia versiune analizată, cea din 2009, propusă de Marius Zavastin, dar nu și în cea mai reeditată și, după părerea noastră, cea mai reușită traducere, realizată de Archip și Lehrer, în 1956. Prefața-metatext a **TS** conține informații despre discursul ce urmează a fi construit, despre personajele istorice care devin eroi în ficțiune (cf. Grivel 1977: 143), la fel cum primul capitol dezvăluie avangardismul scriiturii lui Dumas, intertextualitatea și hipotextul care trimit la Jean de Meung, la Cervantes și celebrul său personaj. Don Quijote este evocat și invocat pentru a-l caracteriza indirect, comparativ și metaforic pe d'Artagnan. Daca Dumas mizează pe complicitatea cu cititorul – francez, de bună seamă –, B. P., traducătorul român din secolul al XIX-lea, nu poate miza pe o contrasemnătură lectorială. O conivență cu cititorului-țintă este improbabilă, chiar dacă prima traducere integrală din Cervantes, semnată de I. R. Florian [I. H. Rădulescu][3], apăruse în 1840.

În ceea ce privește *sintaxa traducerilor*, au fost urmărite, în primul rând, structurile greoaie, frazele încâlcite, topica din **TȚ**[1]. Ne-am întrebat cum rezolvă Zavastin, spre exemplu, iețele unei fraze arborescente, ce pare, în limba veche, răsucită, suprasaturată semantic și stilistic, „asfixiată" de adverbe, pronume și conjuncții prezente în exces? Cât păstrează și cât transformă din acele structuri frastice ample?

Oralitatea e marcată, în dialog, mai cu seamă, prin procedee grafice (punctele de suspensie), prin repetarea vocalelor sub accent. Exprimarea paratactică dă, după cum se poate observa în multe dintre fragmentele supuse analizei stilistice, relief frazei. Topica variază vădit prin raportarea traducerilor moderne la versiunea din 1857. E normal să fie așa, deoarece limba a evoluat în aproape un secol cât s-a scurs între primele versiuni din secolul al XIX-lea și versiunile traductive din secolele următoare. Uneori, spargerea frazei prin punctuație forte elimină disconfortul în procesul lecturii, aerează fraza, o face mai suplă. Puternica articulare a unor structuri bazate pe relații de subordonare nu este de ignorat, nici marca omniprezentă a

[1] Correspondance entre Dumas et Desnoyers citée dans un article de Dumas paru dans *Le Dartagnan* du 29 février 1868, reproduit dans *Les grands romans d'Alexandre Dumas*, *I - Les Mousquetaires: Les Trois Mousquetaires et Vingt ans après*, Robert Laffont, coll. Bouquins (1991: 1338-1339).

[2] Prima versiune în limba română i se datorează lui A. Pelimon și a fost publicată în 1853 (v. Anexa 3).

[3] *Don Chishot dela Mancha*, traducere de Florian I. R. [Pe copertă *Don Chişotu dela Mancha*. Partea I-II]. Din Scrierile lui M. Cervantes. **Tradus în rumăneşte din frantozeşte** dupe Florian de I. R. [=Eliade Rădulescu]. București: Tip. lui Eliad, 1840. Tipărit cu caractere chirilice. Pentru traduceri parțiale, fragmente sau în foileton, semnate de Șt. Vîrgolici, Z. Arbore sau anonime, a se vedea RTR II (2006). O altă versiune apare în 1884, *Don Chişot de la Mancia* de Cervantes, Galați, Libr. G. D. Nebuneli, [1884?] (Biblioteca Universală, 5-6), dar nu se precizează numele traducătorului, nici limba din care se traduce.

BDD-A27638 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:16 UTC)

adverbelor corelative (*apoi*, *atunci*, *precât* etc.), specifice basmului, poveștii, nici abundența adverbelor, în general, și a particulelor pronominale demonstrative care funcționează ca indici textuali obligatorii la nivelul narației. Mobilitatea intonației, pe un alt palier, rezultă și din numeroasele structuri incidente, de tip paranteză (chiar dacă acest fapt nu e marcat grafic printr-o paranteză propriu-zisă).

Al. Dumas ne face cunoscută arta sa poetică în diferite moduri: în cuvântul către cititori sau în prefețele auctoriale, precum în cea la *Les Trois mousquetaires*, asupra căreia vom insista mai departe. A existat într-adevăr un manuscris al contelui de la Fere (v. Neț 2008: 172) sau este doar un pact auctorial?

- **TS**: nous trouvâmes enfin, guidé par les conseils de notre illustre et savant ami Paulin Paris, un manuscrit in-folio, coté le n°4772 ou 4773, nous ne nous le rappelons plus bien, ayant pour titre :
  « Mémoires de M. le comte de La Fère, concernant quelques-uns des événements qui se passèrent en France vers la fin du règne du roi Louis XIII et le commencement du règne du roi Louis XIV. » (1844: VI-VII)
- **TȚ[1]**: găsirămŭ în sfîrșit, condus prin consiliurile ilustruluĭ și învățatuluĭ nostru amic Paulin Paris, unŭ manuscriptŭ în folio subt N^0. 4772 saŭ 4775, nu ne aducemŭ bine aminte, și al căruia titlu era:
  „Memoriile D. Kontele de la Fer, care conprindea cîte ce-va din evenimentele ce se petrecură în Franța pe la finele dominăriĭ a regeluĭ Ludovic XIII. și la începutul dominăriĭ a luĭ Ludovic XIV.” (1857: 2-3)
- **TȚ[2]**: Prefață netradusă (1956)
- **TȚ[3]**: am găsit în sfârșit, la sfatul vestitului nostru savant și prieten Paulin Paris, un manuscris in-folio, înregistrat sub numărul 4772 sau 4773, nu-mi aduc prea bine aminte, care avea drept titlu: „Memoriile domnului conte de La Fèrecu privire la câteva dintre evenimentele care au avut loc în Franța spre sfârșitul domniei lui Ludovic al XIII-lea și începutul domniei regelui Ludovic al XIV-lea.” (2009: 6)

Motto-ul și prefața încearcă să anihileze încadrarea romanului în genul mitico-discursiv:

- **TS**: Dans laquelle il est établi que, malgré leurs noms en os et en is, les héros de l’histoire que nous allons avoir l’honneur de raconter à nos lecteurs n’ont rien de mythologique (Preface, 1844: I)
- **TȚ[1]**: În care se coprinde că eroiĭ istorii ce vomŭ avea onoare da o descri lectorilor nostri, cu toate numirile lorŭ în os și în is, n’aŭ în sinele nimicŭ de mitologicŭ (1857: 2)
- **TȚ[2]**: Prefață netradusă (1956)
- **TȚ[3]**: prefață TS este tradusă și publicată sub titlul de Introducere, dar motto-ul din original este omis (2009: 5).

dar, în același timp, capitolul I va confirma această dimensiune mitică, identificabilă și în romanul popular *Roman de la Rose*, precum și în romanul picaresc *Don Quijote de la Mancha*, frecvent consemnat.

Literatura a permis întotdeauna păstrarea legăturii cu copilul din fiecare cititor. Intrarea în carte, prin lectura în franceză sau în română, echivalează cu trecerea printr-o oglindă – poartă spre altă dimensiune. Refuzul de a păși în necunoscutul universului discursiv al unui scriitor, pe care doar lectura îl poate dezvălui, înseamnă, de fapt, indispoziție *de/spre* comunicare, imposibilitate sau lipsa de apetență lectorială. Nu exegeza CTM ne preocupă aici (v. Neț 2008: 171-218), în orice caz, nu mai mult decât este necesar pentru a aprecia tehnicile si rezultatele traductive. Este și un roman de aventuri, clădit pe baze și personaje istorice – cum, încă din prefață, autorul ne lasă să credem. Al. Dumas alternează actele de vorbire locuționare și

BDD-A27638 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:16 UTC)

perlocuționare, pentru ca, în final, să permită eului naratorial să se substituie celui auctorial și, într-un enunț marcat, subiectiv și complicitar, să se adreseze direct cititorului, promițându-i o lectură ispititoare:

- **TS**: En attendant, comme le parrain est un second père, nous invitons le lecteur à s'en prendre à nous, et non au comte de La Fère, de son plaisir ou de son ennui.
  Cela posé, passons à notre histoire. (1844: IX)
- **TȚ¹**: Maĭ 'nainte, fiind că nașul este unŭ al doilea părinte, învităműpe domniĭ lectorĭ a ne rămînea datorĭ noă, iar nu conteluĭ de la Fer, despre plăcerea saŭ urîtul ce 'l vor cerca.
  Sfîrșind aceasta, trecemŭ la istoriea pe care o vomŭ începe. (1857: 3)
- **TȚ²**: – (1956)
- **TȚ³**: Până atunci, ținând cont de că nașul este tot un fel de tată, îl voi invita pe cititorul nostru să mă facă pe mine răspunzător și nu pe contele de La Fère, după cum îi va fi pe plac.
  Acestea fiind spuse, să trecem la povestea noastră… (2009: 7).

Este fără ecou numele lui Jean de Meung, coautor și continuator (cu cele 17722 de versuri: 1275-1280) al celei de-a doua părți a celebrului *Roman de la rose*, roman care nu a fost tradus în limba română și care, și azi, în biblioteci este înregistrat doar pe numele lui Guillaume de Lorris[1]. Așadar, relația dintre Jean de Meung și toponimul Meung nu are impact asupra cititorului român din secolul al XIX-lea. În versiunea lui Archip și Lehrer, apare o notă erudită: „*Romanul Trandafirului* (*Le roman de la Rose*) – celebru roman alegoric şi didactic (sec. 13), foarte răspîndit în evul mediu: prima parte a fost scrisă de Guillaume de Loris, iar a doua de Clopinel, zis Jean de Meung" (**TȚ²**: 25), în vreme ce, în versiunea lui Zavastin, este preferat numele lui Lorris (**TȚ³**: 9).

Dacă orice text conține o capcană, iar interpretarea literară cu atât mai mult, înțelegem că traducerea literală – în sensul de exotizantă, ca, de altfel, mai toate traducerile efectuate în perioada de constituire a limbilor vernaculare, așadar și traducerea din 1857, fiind fidelă *nolens-volens* intenției auctoriale – „garantează" ratarea efectelor intertextualității și coparticiparea lectorială la facerea / geneza semnificației textului-sursă. Versiunile din secolele următoare, din 1956 și 2009, anulează implicitul, practică supratraducerea și abundă în note de traducere – utile și mai puțin utile.

- **TS**: Un jeune homme… – traçons son portrait d'un seul trait de plume : figurez-vous don Quichotte à dix-huit ans, don Quichotte décorcelé, sans haubert et sans cuissards, don Quichotte revêtu d'un pourpoint de laine dont la couleur bleue s'était transformée en une nuance insaisissable de lie-de-vin et d'azur céleste (1844: 14)
- **TȚ¹**: Un june… - să facemŭ o mică descrire despre persoana sa: - închipuiți-vă don Chișot de opt-spre-zece anĭ; don Chișot fără zale, fără paltoșă, într'unŭ cuvîntŭ, fără armură; don Chișot îmbrăcat numai cu o haĭnă de lînă, a căria culoare albastră se transformase într'o spălăcitură ce semăna cu floarea drojdiilor de vinŭ și cu azurul ceruluĭ. (1857: 5)
- **TȚ²**: Un tânăr… să-i schițăm portretul dintr-o trăsătură de condei: închipuiți-vă pe Don Quijote la optsprezece ani, don Quijote fără armură, nici pe piept, nici pe coapse, un don Quijote îmbrăcat într-o haină scurtă de lână, a cărei culoare albastră se schimbase cu vremea, bătând nedesluşit când în vişiniu, când într-un azuriu ca cerul. (1956: 23-24)
- **TȚ³**: Un tânăr… hai să-i desenăm portretul dintr-o singură tușă: imaginați-vă pe Don Quijote[2] la optsprezece ani, don Quijote dezbrăcat [CS][3], fără cămașa de zale și fără apărătorile pentru

[1]Autor doar al primei părți, formată din 4056 de versuri, compuse în perioada 1230-1235.

[2]„*Don Quijote de la Mancha* – opera literară a scriitorului spaniol Miguel de Cervantes, capodoperă a literaturii spaniole (n.t. [=Zavastin])" (CTM, nota 1, 2009: 10).

[3]Între paranteze drepte am notat abrevierile folosite pentru a indica alunecările de sens (CS – contrasens; FS – Sens fals) și alte greșeli de limbă și traducere.

BDD-A27638 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:16 UTC)

coapse. Don Quijote îmbrăcat cu vestă scurtă [FS, analogie falsă între fr., veste și rom. vestă; corect: tunică] de lână a cărei culoare albastră se transformase într-o nuanță nedefinită de roșu închis și bleu azuriu [supra traducere: pleonasm: azuriu „albastru"]. (2009: 10)

Se poate vedea, în versiunea din 1857, că traducătorul își desfășura anevoie activitatea din pricina privațiunilor lexicale din limba română, generală și specializată, dar și din cauza unor probleme de traducere specifice ori a dificultății de a echivala realități extralingvistice. Dacă, în original, nu există note de subsol, fiindcă cititorul prezumtiv, căruia i se adresează Al. Dumas, împărtășește același bagaj cognitiv cu scriitorul, în traducerile din 1956 și 2009, la fel și în reeditările lor, apar note de traducere. Decalajul existent, în secolul al XIX-lea, între cultura și literatura române și literaturile și culturile occidentale, decalaj care împovăra înțelegerea, l-ar fi îndreptățit pe traducătorul care semnează B. P. să recurgă la note, inserări explicativ-explicite în text. Dimpotrivă, dintre cele trei traduceri examinate aici, traducerea din 1857 este cea mai *fidelă* – credincioasă, cum se spunea în epocă – limbii franceze. De fapt, nici B. P. nu înțelege. Surprinzător, în versiunile din secolele al XX-lea și al XXI-lea, traducătorii, Archip și Lehrer (1956), respectiv Zavastin (2009), însoțesc textul de note de traducere, mai numeroase în versiunea din 2009, deși, la data publicării traducerilor lor, opera lui Cervantes este cunoscută, iar elementele culturale și intertextuale (*Don Quijote, Rosinante, Dulcineea* etc.) sunt locuri comune, universalii mentalitare, la fel și toponime precum *Canalul Mânecii, Rochelle, Meung* etc.

- **TS**: Elles sont renfermées dans cette boîte, que vous n'ouvrirez que *de l'autre côté dela Manche.* (1844: 45)
- **TȚ[1]**: Sîntŭ închise într'această cutie, pe care n'o veĭ deschide de cît cînd veĭ fi de *cee-l-altăparte dela Manșŭ*. (1857: 11)
- **TȚ[2]**: Se găsesc toate în caseta aceasta, pe car en-o veți deschide decât *pe celălalt mal al Mânecii*. (1956: 33)
- **TȚ[3]**: Ele sunt închise în cutia aceasta, pe care nu o veți deschide decât după ce ajungeți *de cealaltă parte a Mânecii*[1]. (2009: 21)

Aluziile intertextuale sunt însă numeroase, enumerăm doar câteva: *Le Roman de la rose*, Don Quijote (cap. I), uriașii căpcăuni uscățivi, eroi ai legendelor populare, nevasta lui Athos, comparată cu Satana (cap. XXVII), scena conjugală dintre Athos și soția lui comparată cu Infernul (cap XLV), călătoria inițiatică a lui Athos, îndrumat de un cerșetor, figură tragică și luminoasă ce amintește de basme, legende ori tradiția biblică (cap. LXIV).

Toate cele trei romane din trilogia *Muschetarilor* se învârt în jurul căutării și al pierderii identității (Neț 2008: 189). Cine sunt CTM? Conform interpretării tradiționale, Athos, Porthos și Aramis sunt secunzii lui d'Artagnan; iar d'Artagnan este liantul dintre cei trei. După Neț, muschetarii sunt întotdeauna trei, considerați întotdeauna din perspectiva celui de-al patrulea, care nu se include. Așadar, fiecare dintre cei patru protagoniști vorbește despre ceilalți trei muschetari la care se raportează. Să fi fost intenția lui Desnoyers? La fel se întâmplă și în *Vingt ans apres* / *După douăzeci de ani*. „– Cet Athos avait pour amis trois jeunes mousquetaires: D'Artagnan, Porthos et … Athos s'arrêta. – Et Aramis, dit vivement la duchesse." Aceștia sunt cei trei muschetari pentru Athos. Prin urmare, pentru D'Artagnan, cei trei muschetari sunt: Athos, Porthos și Aramis, ș.a.m.d. De altfel, Porthos, în cap. CCLXI al romanului citat, afirmă:

[1]„Canalul Mânecii – strâmtoarea dintre sudul Angliei și nordul Franței, leagă marea Nordului de Oceanului Atlantic (n.t. [=Zavastin])." (nota 2, 2009: 21). Traducătorul consideră necesară introducerea unei explicații relative la Normandia, nota 1, *idem*, *ibidem*.

BDD-A27638 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:16 UTC)

„J'ai un fils avec mes autres amis [= cei trei muschetari]: c'est Raoul-Auguste-Jules de Bragelonne". Fiecare muschetar există prin raportare la ceilalți, idee susținută de renumita deviză: „Unul pentru toți! Toți pentru unul!

Dincolo de detaliile de broderie romanescă există și alte aspecte de interes.

Câteva observații de limbă și stil referitoare la prefață (CTM – TȚ[1], TȚ[2], TȚ[3])

- **TȚ[1]:** fără a merge să facă pentru maĭ multŭ saŭ maĭ puținŭ timpŭ **o călătorie** la Bastilia. Titlul acesta **îmĭ plăcu foarte multŭ**; le am luat la mine cu permisiunea **D. Conservatorŭ**, se înțelege, și le **am citit**. (1857: 2)
- **TȚ[2]:** –
- **TȚ[3]:** fără să facă vreo **plimbare**, mai mult sau mai puțin lungă, la Bastilia. Titlul **mă captivă**. Cu permisiunea **directorului bibliotecii** am luat Memoriile acasă și, bineînțeles, le-**am devorat**. (2009: 5)

S-ar putea discuta pe marginea a cel puțin patru situații-țintă, reperabile în cele două traduceri din care au fost excerptate fragmentele de mai sus. E vorba de următoarele dublete: *o călătorie / vreo plimbare*; *îmĭ plăcu foarte multŭ / mă captivă*; *D. Conservatorŭ / directorului bibliotecii*; *am citit / am devorat*. Se pot sesiza, în mod facil, diferențele (uneori, majore) la nivel semantic, operate în cadrul traducerii moderne.

- **TȚ[1]:** ***O mărturisimŭ,*** aceste treĭ nume ciudate *ne a făcutŭ o mare impresiune*, și *ne veni îndată în minte* că sîntŭ niscaĭ-va pseudonime *prin mijlocul cărora* d'Artanian ascunsese niște nume ilustre, afară numaĭ daca ceĭ ce purtaŭ aceste nume împrumutate nu și le a fost ales *eĭ înșușĭ* în zioa cînd orĭ din capriciŭ, saŭ de vre o nemulțumire saŭ de *lipsă*, îmbrăcară *simpla casacă de musketarĭ*. (1857: 6)
- **TȚ[2]:** –
- **TȚ[3]:** ***Trebuie să mărturisesc că*** aceste trei nume ciudate *m-au uimit* și *m-am gândit imediat* că nu erau decât niște pseudonime *prin intermediul cărora* d'Artagnan ascunsese poate câteva nume ilustre, dacă nu cumva purtătorii acestor nume de împrumut nu le-au ales *ei înșiși* în ziua în care, dintr-un capriciu, din nemulțumire sau din *nenoroc*, au îmbrăcat *haina simplă de muschetar*. (2009: 6)

„Suveica" frazei ori compartimentarea construcției frastice debutează cu secvența *O mărturisimŭ*, în traducerea din 1857. Aceasta va fi convertită-n impersonala formulă *Trebuie să mărturisesc*, în versiunea din 2009. Particulele *o vom* din *o vom mărturisi* se reduc la verbul *trebuie*. La nivelul grafiei, punctăm *zioa* pentru *ziua* și *niscaĭ-va* pentru *niște*. La nivel morfologic, se constată modificarea timpului verbal (prez. *sîntŭ* pentru forma negativă de imperfect *nu erau*, perf. simplu *îmbrăcară* devine perf. comp. *au îmbrăcat*), nerealizarea acordului, în **TȚ[1]**, la structuri de tipul *eĭ înșușĭ*, față de *ei înșiși*, forma corectă, din **TȚ[3].**

Aspecte culturale, onomastice, stilistice (CTM – TȚ[1], TȚ[2], TȚ[3])

Numele proprii[1], pseudonimele – Athos, Porthos, Aramis (în traducerea din 1857, ortografiate fonetic: *Atos, Portos, Aramis*) – fie sunt dovezi identitare, fie ascund identități ce, relevate, ar pune în pericol de moarte purtătorul numelui. Cunoașterea numelui adevărat, deci identificarea persoanei care se prezintă cu acest nume, poate fi un pericol pentru purtătorul de nume, dar, în egală măsură, pentru cel care ajunge să cunoască cine este cel ce se prezintă cu un nume de împrumut. La fel, și scrisoarea este o dovadă identitară, iar interceptarea ei, pierderea

[1] În continuare Npr.

BDD-A27638 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:16 UTC)

sau furtul permite uzurparea identității Celuilalt, pierzător și perdant. Puterea scrisorii este mitizată în CTM: ea poate, la fel de bine, ucide, cum poate reînvia.

Traducerea Npr – antroponime (patronime, prenume, pseudonime), toponime, ergonime – variază nu doar de la un traducător la altul, dar chiar și sub pana aceluiași traducător. Versiunea din secolul al XIX-lea conține, firesc, forme căzute, azi, în desuetudine: traducerea semantică a unor Npr denotative (*Pierre Rouge / Petru Roșu*) sau redarea prin report, însoțit de asimilare grafică și fonetică (*Planchet / Planşet, Franc-Meunie, Don Chişot, Rişeliu, Vinter, Roşfor* etc.). În versiunile corespunzând secolelor al XX-lea și al XXI-lea, reportul Npr endonime este cvasiconstant, mai puțin consecventă este tehnica de restituire a Npr mixte conotative, descriptive apelative (nume de instituții, toponime de străzi etc.).

- **TS**: Louis XIII/XIV, M. D'Artagnan; Pierre Rouge, (faire un tour plus ou moins long à la) Bastille; M. le conservateur ; M. Anquetil, Anne d'Autriche, Richelieu, M. de Tréville, le compte de La Fère, Meung, Roman de la Rose, Rochelle ; **Franc-Meunier** ; **l'Espagnol ; Don Quichotte**, (on reconnaît le) Gascon ; Béarn, Rossinante, Henri IV ; milady[1] / milady de Winter, Angleterre, Manche, Paris ; jusqu'à la porte Saint-Antoine, à Paris ; **sise rue des Fossoyeurs, près le** [sic : du] Luxembourg ; **quai de la Ferraille**;**rue du Vieux-Colombier** ; Planchet, Buckingham, Charles Ier, Le comte de Rochefort; pont de La Pierre; Mme Bonacieux, au couvent des Carmélites de Béthune, etc. (1844)
- **TȚ[1]**: Ludovic XIII/XIV, D-luĭ d'Artanian, Petru Roșu, (o călătorie la) Bastilia, (cu permisiunea) D. Conservatorŭ, D. Anchetil, Aneĭ d' Austria, Rișeliu, D. de Trevil, Memoriile D. Contele de la Fer, Meng, romanuluĭ Roza, Roșela, **Franc-Menie***,* **Ispaniolul, don Chișot**, Gasconu, Bearn, Rosinante, Enric IV, miladi/ miladi de Vinter, Englitera, Manșŭ, Parisŭ, poarta Sînt-Antonie la Parisŭ; **a șasea uliță, Fosoierĭ, aproape de Lucsemburgŭ** ; o luă **pe la ferărĭĭ**; **strada Bătrînul Columbierŭ**; Planșet, Bukingam, Carol I, chevalerul / Cavalerul de Roșefor, puntea luĭ Petru, doamneĭ Bonasio, mînăstirea Carmelitelor de la Betum etc. (1857)
- **TȚ[2]**: Ludovic al XIII/XIV-lea; D'Artagnan, Meung, Romanul Trandafirului[2], Rochelle[3], **La Morarulvoios**, **spaniolul**, **Don Quijote**, Béarn, Rossinanta[4], Henric al IV-lea; gascon; domnul de Tréville, Anglia, Londra, până la poarta Saint-Antoine, laParis; (pe celălalt mal al) Mânecii; Milady / Milady de Winter, **strada Groparilor**; **cheiul Fiarelor vechi**; **strada Vieux Colombier**, Planchet, Buckingham, cavalerul de / contele de Rochefort, Podul de Piatră, doamna Bonacieux, mânăstirea Carmelitelor din Béthune etc. (1956)
- **TȚ[3]**: Ludovic al XIII/XIV-lea; D'Artagnan, Pierre Rouge, domnul Anquetil, Anna de Austria, Richelieu, contele de La Fère, Meung, Romanul Trandafirului[5], La Rochelle[6], **„La morarul cumsecade"**, **spaniolul, Don Quijote**[7], Béarn[1], Rosinante[2], Henric al IV-lea;

[1]„(1) Nous savons très-bien que cette locution de *milady* n'est usitée qu'autant qu'elle est suivie d'un nom de famille. Mais nous la trouvons ainsi dans le manuscrit, et nous ne voulons pas prendre pour de la changer." (1844: 42).

[2]„*Romanul Trandafirului* (Le roman de la Rose) – celebru roman alegoric și didactic (sec. 13), foarte răspîndit în evul mediu: prima parte a fost scrisa de Guillaume de Lorris, iar a doua de Clopinel, zis Jean de Meung (N.R.)" (nota 1, 1956: 23).

[3]„Oraș francez pe coasta Atlanticului, citadela calviniștilor – cucerit de Richelieu în 1628 (N.R.)." (nota 2, 1956: 23).

[4]„Rossinanta – numele iepei pe care călărea Don Quijote 9N.R.)" (nota 1, 1956: 24).

[5]În nota de traducere, Zavastin reține doar numele primului autor, Lorris. „*Le Roman de la Rose* – operă a lui Guillaume de Lorris, secolul al XIII-lea, având ca temă dragostea cavalerească (n.t.)" (nota 1, 2009: 9).

[6]„Important centru calvinist, orașul a fost declarat centru al protestanților prin Edictul de la Nantes, în 1598 (n.t.)" (nota 3, 2009: 9).

[7]„*Don Quijote de la Mancha* – operă literară a scriitorului spaniol Miguel de Cervantes, capodoperă a literaturii spaniole (n.t.)." (nota 1, 2009: 10).

BDD-A27638 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:16 UTC)

gascon; domnul de Tréville, Anglia, Londra, până la poarta Saint-Antoine, la Paris; „cealaltă parte a Mânecii[3]" Milady/Milady de Winter, **strada Groparilor**, **strada Fierăriei**, **strada Vieux Colombier**, cavalerul de Rochefort, doamna Bonacieux, Carol I, podul La Pierre; mânăstirea Carmelitelor din Béthune etc. (2009).

Apropieri și diferențieri semantico-stilistice în procesul traductiv pot fi operate: *este știut* / *se cunoaşte*; *aceea ce* / *ceea ce*; *mişcă* / *impresionează*; *mulțimea* / *marea masă*. În **TȚ[3]**, Zavastin preferă să repete verbul *a impresiona*, ceea ce denotă o precară conștientizare a posibilităților sinonimice existente în limbă. Din acest punct de vedere, se poate constata o flexibilitate mai mare în **TȚ[1]** în ceea ce privește echivalarea de tip semantic prin alte vocabule decât cele deja existente în prima parte a frazei.

- **TȚ[1]:** Încărcatŭ cu o asemenea povară, d'Artanian era acum **moralicește și fisicește**, vorbind, o adevărată copie a erouluĭ luĭ Cervantes (1857: 7)
- **TȚ[2]:** Cu un astfel de *vade mecum*, d'Artagnan era, **prin starea sa sufletească și trupească**, o copie credincioasă a eroului lui Cervantes (1956: 26)
- **TȚ[3]:** Cu un asemenea *vademecum*, d'Artagnan părea, **atât fizic, cât și moral**, o copie exactă a eroului lui Cervantes cu care l-am comparat… (2009: 13)
- **TȚ[1]:** Ziserămŭ cu ce grabnică cercetare d'Artanian zări de o dată o fisionomie; trase cu ochiul că femeea era junĭă și frumoasă […] **cu ochiĭ marĭ albastri lîncezi, cu buzele rumene și cu mîĭnile d'alabastru**. (1857: 11)
- **TȚ[2]:** Am mai spus cît de fulgerător izbutea d'Artagnan să prindă cele mai mici amănunte din înfățișarea cuiva. De la prima aruncătură de ochi, văzu, așadar, că femeia era tînără și frumoasă […] **cu ochi mari albaștri, visători, cu buze trandafirii și mîini de alabastru**. (1956: 32-33)
- **TȚ[3]:** Am spus deja cu câtă rapiditate a detaliului analiza d'Artagnan orice fizionomie. Observă din prima că femeia era tânără și foarte frumoasă […] **cu ochii mari, albaștri și privirea provocatoare, cu buzele trandafirii și brațe de un alb strălucitor**. (2009: 21)

Fragmentul-detaliu face parte din gama portretisticii, devenită o adevărată subspecie literară (dacă ne gândim la efectul veridic al portretelor fizice și morale care apar într-un text narativ de această factură), extrem de mult cultivată în scrierile românești de secol XIX. Aceste tehnici întrețin, indubitabil, realismul (imagisticii, descrierii, textului integral). Ne vom opri asupra următoarei unități de traducere: „cu ochiĭ marĭ albastri lîncezi, cu buzele rumene și cu mîĭnile d'alabastru" (**TȚ[1]**) / „cu ochi mari albaștri, visători, cu buze trandafirii și mîini de alabastru" (**TȚ[2]**) / „cu ochii mari, albaștri și privirea provocatoare, cu buzele trandafirii și brațe de un alb strălucitor" (**TȚ[3]**). *Lîncezi* (< lat. *languidus*), din varianta primă traductivă, cuvânt învechit, puțin frecventat actualmente, determinant al substantivului *ochii*, trimite la un semantism de tipul: "slăbit de boală; fără vlagă; moale", impropriu asocierii sintagmatice de mai sus. Probabil că traducătorii au simțit acest decalaj semantic, instaurat între determinat și determinant, din perspectiva limbii române literare de secol XX. Prin urmare, ei vor opta pentru variantele traductive: *visători* (**TȚ[2]**), respectiv (CS) *privirea provocatoare* (**TȚ[3]**). Sigur că discrepanța se menține și prin acest efort traductiv. Axa semantică se desface, culminând cu ultima variantă, care răstălmăcește sensul instituit de prima versiune. O privire provocatoare

[1] „… veche provincie franceză, astăzi formează cea mai mare parte a departamentului Pirinei-Atlantic (n.t.)" (nota 2, 2009: 10).
[2] „Rosinante – numele calului lui Don Quijote (n.t.)." (nota 1, 2009: 11).
[3] „Canalul Mânecii – strâmtoare dintre sudul Angliei și nordul Franței, leagă Marea Nordului de Oceanul Atlantic (n.t.)" (nota 2, 2009 : 21).

BDD-A27638 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:16 UTC)

(CS) nu e nicidecum apatică, dusă, visătoare. Ea concordă, în schimb, cu sintagma proximă: buzele rumene / buze trandafirii / buzele trandafirii, cromatismul „roșu" fiind conținut în formula determinantului (*rumene*, *trandafirii*).

Aspecte lexicale, morfologice, sintactice (CTM – TȚ[1], TȚ[2], TȚ[3])

Atitudinile traducătorilor, analizați aici: B. P. – 1857; Archip și Lehrer – 1956; Zavastin, 2009, ilustrează strategii și procedee specifice momentului traductiv. Tendința de a împrumuta din limbile romanice, din franceză, îndeosebi, termeni necesari ori nu, de a-i adapta fonetic și morfologic este incontestabilă în versiunea din 1857. *Lexicul neologic*, axat pe împrumuturile romanice, se intersectează cu cel vechi (împrumuturile din greacă, slava veche, turcă etc.). Rezultă, indubitabil, la acea vreme, împrumutul masiv și încercarea de adaptare a lui la profilul limbii române, aflate în plin proces de tranziție. Trecerea de la alfabetul chirilic la cel latin va lăsa varii urme și în perimetrul lexicului românesc.

Varietatea (stratificarea) lexicală – coexistența termenilor neologici, a termenilor populari, a termenilor regionali, utilizați și în variantă literară, a termenilor regionali propriu-ziși etc. – poate fi urmărită, la o adică, în perspectivă diacronică, la fel și proporția dintre elementele lexicale vechi și cele neologice, harta diversității acestora și a mobilității în structurarea discursului romanesc.

În ce moment al evoluției limbii române literare ne aflăm când apare traducerea din 1857? Cum se prezenta limba română literară? Modernizarea lexicului și a sintaxei arată că ne aflăm într-o perioadă de tranziție, în care variantele limbii române literare se află, încă, într-un viu, ardent, complex proces de modelare. Pot fi reperate: contaminări între diferitele stiluri, interferențe la nivel lexical și semantic. Prin urmare, sunt admise anumite inconsecvențe în ortografiere și oscilații în selectarea termenilor sau în marcarea ortografică. Perioada 1831-1881, în care includem anul apariției traducerii din romanul lui Alexandre Dumas, e recunoscută ca o perioadă în istoria limbii române în care se așază principalele norme supradialectale ale românei literare moderne (fonetice și morfologice) (v., în acest sens, Munteanu, David, Oancea, Țâra 1978: 87).

Variantele lingvistice diacronice sunt explicabile. Astfel, identificăm diferențieri la nivelul folosirii unor lexeme, dintre care prima formă, reperabilă în **TȚ[1]**, este, cel mai adesea, veche, inutilizabilă în momentul în care apar **TȚ[2]** și **TȚ[3]**:

- *june*, *-i* pentru *tânăr*, *tineri*: „a întîlnit în anticamera sa treĭ *junĭ*" (**TȚ[1]**) / „a întâlnit în anticamera acestuia trei *tineri*" (**TȚ[3]**)
- *manuscriptŭ în folio* pentru *manuscris in-folio*
- *subt* (< lat. *subtus*), formă mai apropiată de etimon, pentru *sub*
- *lector* (< fr. *lecteur*; lat. *lector*, *-is*) 'cititor': „acelorŭ *lectorĭ*"; „*lectorilor* nostri"; „domniĭ lectorĭ" (**TȚ[1]**). Termen înlocuit, în ediția din 2009, cu *cititori*.
- *con*, *-i* pentru *copil*, *-ii*.

Frazeologismele sunt, din perspectiva vorbitorului de limba română literară actuală, arhaice, neutilizabile sau reperabile pe spații restrânse, sub chipul unor întrebuințări regionale. Fie au fost înlocuite cu altele, cu corespondentele lor moderne, fie au dispărut cu totul, datorită pierderii realității la care făceau referire:

- *băgare de seamă* pentru *observație*; *a face larmă* pentru *a face zgomot* sau *gălăgie*; *a dormi cu somnul unui bravŭ* pentru *a dormi buștean / adânc* etc.

BDD-A27638 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:16 UTC)

Morfologia. Flexiunea verbală prezintă cele mai multe cazuri de menționat. Formele arhaice pot fi reperate cu ușurință în conjugarea verbului românesc. De asemenea, la nivelul *flexiunii nominale,* în paradigma substantivului, desinențele sunt într-alt mod actualizate, ceea ce conduce la formații lexicale bizare din perspectiva locutorului de limba română actuală, cu totul justificabile, însă, din perspectiva celui care le folosea atunci. Semnalăm formele de plural ale substantivului, precum și variante ale pronumelui relativ:

- *epoce* pentru *epoci* (<fr. *époque*): „ca o cea maĭ însemnată parte din scrierile aceleĭ *epoce*"; „tablourile aceleĭ *epoce*" (**TȚ**[1]: 2).

Nu știm dacă, la acea vreme, traducătorii aveau conștiința sonorităților inestetice, dacă înțelegeau ce-i aceea o cacofonie. Dacă da, utilizarea lui *o*, între *ca*, indice al comparației, și *cea*, marcă, dimpreună cu *mai*, a unui grad de comparație, s-ar justifica.

- *detaliuri* pentru *detalii*: „Prin urmare, admirînd, precum și alțiĭ fără'ndoială vor admira, *detaliurile* pe care le amŭ descrisŭ, lucru ce ne a preocupat maĭ întîĭ a fost negrește acela asupra căruia nimeni n'a făcut cea mai mică *băgare de seamă*." (**TȚ**[1]: 2);
- *cari* pentru *care*: „a întîlnit în anticamera sa treĭ junĭ *cari* serveaŭ în ilustrul corpŭ unde cerea și el să fie înrolatŭ" (**TȚ**[1]: 3).

Tot la acest palier, al morfologiei, pronumele și conjuncțiile sau unele prepoziții care azi apar sudate, fiind cuvinte de sine stătătoare, se scriau, pe atunci, în două cuvinte, mult mai apropiate de structura lor inițială, de etimon: *fie cării* (pentru *fiecărui*, *fiecărei*), „*niscare-va* documente" (pentru *niscaiva*, în **TȚ**[1]: 2; *niscai* (< lat. *nescio qualis*), adj. nehot. invar. pop. – ceea ce se află într-o cantitate nedeterminată; vreun. Utilizat și cu variantele *niscare*, *niscareva*, *cine-va* (pentru *cineva*, în **TȚ**[1]: 2): „Poate *cine-va* vedea într'însele portrete craionate de maisterĭ", *de și* (pentru *deși*). Acestea împovărau, în mod evident, traducerea. Ne aflăm, așadar, și la nivel morfologic, în plină perioadă de tranziție, când e posibil să întâlnim dublete sau chiar triplete morfologice. Se poate urmări, astfel, prin traducerile cu alfabet de tranziție și nu numai, cum limba înaintează în plin proces de formare, parcurge, lent ori cu repeziciune impusă de racordarea la ritmurile culturii scrise universale, etapele transformărilor, cum se modelează, cum acceptă noutatea, cum renunță la unele forme, cum se pliază pe cultura, pe specificul socio-politic, pe fizionomia mentalului colectiv, finalmente.

Sintagma nominală „o ceată de oameni (…) cariĭ făceaŭ o mare larmă" e înlocuită cu „o gloată gălăgioasă", cu mențiunea că, între determinat și determinant, se interpun și alte cuvinte, în traducerea din 1857. Coeziunea sintagmei (o unitate de traducere) se scindează, astfel, permițând intruziunea unor termeni neașteptați. În plus, observăm dispariția, în **TȚ**[2], a cuvântului *larmă* (< mg. *lárma*, sb. *larma*) „zgomot mare; gălăgie", din structura verbală *a face larmă*, al cărui semantism va fi, însă, recuperat la nivelul adjectivului *gălăgioasă* (*gălăgie* + -suf. *-os*). Prezența iotacizării se remarcă, în **TȚ**[1], ca fenomen extins, la acea vreme, în toate tipurile de scrieri, cu aplicabilitate la cuvintele de origine latină. Exemplu: *să aprinză* pentru *să aprindă*.

De asemenea, notăm câteva triplete lexicale, variante traductive reperabile în fragmentele analizate, urmând firul celor trei traduceri:

- orășelul Meng / tîrgul Meung / orașul Meung;
- se părea că e într'o revoluție / părea a fi în toiul unei fierberi *atît de cumplite* / părea a fi cuprins de o *adevărată* revoluție.

La traducerile recente se observă adăugarea unui indice semantic al intensității: *atît de cumplite* / *adevărată*, iar în **TȚ**[2], lexemul *revoluție* este înlocuit prin *fierbere*, format pe tărâm românesc și obiectivând mai intens caracterul luptei stradale:

BDD-A27638 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:16 UTC)

- Mai mulți *cetățeni* / o seamă de *tîrgoveți* / Mai mulți *orășeni*. **TȚ[2]** păstrează mai bine conținutul și structura frazei.
- rezemîndu-le puterea maĭ multŭ saŭ maĭ puținŭ pe o muschetă saŭ pe cîte o lance (**TȚ[1]**: 5) / apucând o flintă sau un baltag, ca să se simtă mai tari **(TȚ[2]**: 23) / înarmându-se, ca să prindă curaj, cu muschete sau cu sulițe (**TȚ[3]**: 9) .

Remarcăm faptul că denumirile armelor folosite se schimbă, de la o traducere la alta, că există o inconsecvență la acest nivel: *muschetă*, *lance* / *flintă*, *baltag* / *muschete*, *sulițe*. Doar *muschetă* rămâne „intact".

Sintagma nominală „semnŭ de isteține", din **TȚ[1]** (5) este înlocuită, în traducerile moderne, cu „semn de viclenie" (**TȚ[2]**: 24, **TȚ[3]**: 10). *Viclean* îl cuprinde pe *isteț*, *viclenie* pe *isteține*. Așadar, fi-va justificată folosirea lui *viclenie* în locul lui *isteține*.

Transformarea unei culori este descrisă diferit în cele trei ediții, semn al posibilităților multiple de a înregistra o realitate, oricare ar fi aceasta, cu atât mai mult una care vizează puterea de surprindere a unui cromatism: *a căria culoare albastră se transformase într'o spălăcitură ce semăna cu floarea drojdiilor de vinŭ şi cu azurul ceruluĭ* (**TȚ[1]**: 5) / *a cărei culoare albastră se schimbase cu vremea, bătînd nedesluşit cînd în vişiniu, cînd într-un azuriu ca cerul* (**TȚ[2]**: 24) / *a cărei culoare albastră se transformase într-o nuanță nedefinită de roşu închis şi bleu azuriu* (**TȚ[3]**: 10). Paradoxal, cea mai reușită, din punctul de vedere al expresivității / poeticității, pare a fi tot prima variantă, cea din 1857.

La nivel morfo-sintactic, structurile de tip enumerativ vor fi soluționate diferit din punct de vedere stilistic de către traducători. Astfel, în comparație cu primele două texte, al treilea, **TȚ[3]**, propune implicarea în enunț a punctuației forte, care va conduce la scoaterea în evidență a accentului pe formula cu verbul *a fi* (*erau*, *era*, *era*), la imperfect, urmat de substantivele *nobilii*, *regele*, *spaniolul*. Se obține, prin această fragmentare, frângere a frazei, un efect de amplificare semantică, de cadențare, de potențare a ei.

Dacă în **TȚ[1]** se preferă utilizarea lui (*în*) *contra* (< lat. *contra*) prepozițional, în regim repetitiv, în **TȚ[2]**și **TȚ[3]** prepoziția *împotriva* va fi supralicitată, prin iterare, întreținând un ritm alert, în care protagoniștii acțiunii sunt înșirați, dând seama despre viața socio-politică a epocii descrise. Toate păturile sociale defilează într-un adevărat tablou descriptiv extrem de dens: *nobili*, *rege*, *cardinal*, *hoți*, *cerşetori*, *hughenoți*, *lachei*, *valeți* etc.

Ideea / imaginea centrală este cea a unui neîntrerupt război. Sintagma „aceste resboae particulare saŭ publîce, aţîţate pe subt mînă, saŭ proclamate", din **TȚ[1]** (5), devine „aceste lupte mocnite și obștești, tainice sau fățișe", în **TȚ[2]** (23), și „aceste războaie desfășurate public sau în surdină, secrete sau în văzul tuturor", în **TȚ[3]** (9-10)**.** Interesează modul în care cele trei traduceri variază cuplurile de determinanți, uzând de copula disjunctivă *sau*.

Traducerile din 1956 și 2009, mai pragmatice, dar și mai împănate de note, par să pună accentul pe acceptabilitate și, în consecință, pe facilitarea accesului la sens, la semnificație. Totuși, unele note de traducere, mai ales în versiunea din 2009, sunt excesive. Pe de altă parte, prezența lor este un indicator de rupere a legăturii cu istoria mai îndepărtată și, deci, o „cârjă" necesară unui cititor cu un bagaj cognitiv în formare. Se traduce nu doar pentru cine nu are acces la texte în altă limbă, ci și pentru cine vrea să se formeze prin lectură, prin literatură.

Dintre motivele retraducerii, în secolul al XIX-lea, consemnăm conștientizarea „trecerii" limbii și, prin urmare, a necesității de a crea un echilibru între elementele lexicale arhaice, autohtone și neologice. Altfel, cum s-ar explica apariția celei de-a doua versiuni a CTM din 1857, la 5 ani după prima traducere în limbă română, efectuată de A. Pelimon, în 1853? În secolele următoare, traducerile și, mai cu seamă, numeroasele reeditări (20 pentru versiunea lui

BDD-A27638 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:16 UTC)

Archip și Lehrer din 1956, v. Anexa 3) sunt explicate nu doar de o creștere spectaculoasă a numărului de cititori, ci și de interesul financiar al editurilor. Unele retraduceri par a fi mai degrabă revizuiri, reactualizări, cu subiective parafrazări ale unor traduceri anterioare.

Concluzii

Am pornit de la ideea că traducerea este mama literaturilor (cf. Godeau în [1630]1642, *Discurs despre operele lui Malherbe,* Benjamin, *Sarcina traducătorului*, [1921] 2000, şi Berman 1988) și, deci, a limbilor în care sunt scrise aceste literaturi.

În acest context comparativ, reprezentarea conceptelor de *fidelitate* şi *libertate* („fidelitatea restituirii conform cu sensul şi, în slujba acestei libertăţi, fidelitatea faţă de cuvânt", Benjamin 2000: 51-52) diferă de la un traducător la altul, dar important este că traducerea este mai mult decât reproducerea sensului:

> „…în lumina folosirii lor tradiţionale aceşti termeni par într-o disociere permanentă. Cu ce poate contribui, de fapt, fidelitatea la redarea sensului? Fidelitatea în traducerea cuvântului individual nu poate reproduce aproape niciodată în întregime înţelesul pe care îl are în original. Căci, în semnificaţia sa poetică din original, sensul nu se limitează la înţeles, ci decurge din conotaţiile cuvântului ales pentru a-l exprima […] O redare literală a sintaxei demolează teoria restituirii sensului şi ameninţă să ducă la non sens." (*Idem*, *ibidem*).
>
> „Pentru a înţelege relaţia autentică dintre original şi traducere, este nevoie de o examinare care este analogă cu demersul gândirii prin care critica cunoaşterii dovedeşte imposibilitatea teoriei imaginii-copie. Dacă cea din urmă arată că în cunoaştere nu ar putea exista nicio obiectivitate şi nicio pretenţie de obiectivitate, dacă ea ar consta în copii ale realităţii, cea dintâi demonstrează că traducerea nu ar fi posibilă dacă, în ultimă instanţă şi în esenţa ei, ar urmări să semene cu originalul. Căci în supravieţuirea sa […] originalul suferă o modificare." (*Idem*: 48).

Perisabilitatea limbajului, garanție a re-traducerii

Evoluția firească a limbii, demodarea lexicului, arhaizarea ori ieșirea din uz a unor structuri arată că limba traducătorului se modifică și, în mod necesar, solicită retraducerea, legitimează retraduceri multiple, reeditări ale celor considerate reușite. Încheiem citându-l pe Benjamin (2001: 48) care opune imperisabilitatea limbajului creator și perisabilitatea limbajului re-creator, adică traductiv:

> „în vreme ce cuvântul scriitorului supraviețuiește propriei limbi, chiar și cea mai bună traducere este condamnată să dispară din evoluția propriei sale limbi și să piară când această limbă se înnoiește. Traducerea este atât de departe de a fi ecuația sterilă dintre două limbi moarte, încât din toate formele literare, ei îi revine să pună în lumină procesul de maturizare a limbii străine și durerile facerii în propria sa limbă.".

Referințe bibliografice:

BENJAMIN, Walter 2000: *Iluminări*. Traducere de Catrinel Pleșu. București, Editura Humanitas.

BERMAN, Antoine 1988: *De la translation à la traduction*, in „TTR: Traduction, Terminologie, Redaction", *Traduction et culture(s),* Volume 1, numéro 1, 1er semestre , p. 23-40.

*** *Bibliografie analitică a limbii române literare. 1780-1860*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., vol. I, 1966, vol. II, 1972.

BDD-A27638 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:16 UTC)

CIPARIU, Timotei 1855: *Principia de limbă şi de scriptură*, in *Portarea de buna cuvenentia între omeni. Blasiu,* 1855; ed. a II-a, Sabiniu, 1863. Cf. *Bibliografia românească modernă.* Sursă: Biblioteca Academiei Române. Disponibil online. URL: http://www.biblacad.ro/bnr/search_rezultate_PPR.php.F
GODEAU, Antoine 1642: „Discours sur les œuvres de Malherbe", in François de Malherbe, *Œuvres*, Paris, A. de Sommaville ; online. URL: http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k703336/f1.image
GRIVEL, Charles 1977: *Le fond du texte. Alexandre Dumas: Berlick, Berlock (Exercice de lecture progressive)*, in *Rapports*, 4, p. 137-148.
IVĂNESCU, Gheorghe 1955: *Lingvistică generală. Esenţa şi limitele realităţii lingvistice*, Iași, Ms. Biblioteca Academiei Iași.
IVĂNESCU, Gheorghe 1989: *Studii de istoria limbii române literare*, Iași, Junimea.
LUNGU-BADEA, Georgiana (coord.) 2006: [RTR II] *Repertoriul traducerilor românești din limbile franceză, italiană, spaniolă (secolele al XVIII-lea și al XIX-lea), Studii de istorie a traducerii (II)*, Timișoara, Editura Universității de Vest.
LUNGU-BADEA, Georgiana 2008: *Despre formarea unei conştiinţe traductive şi încercarea de standardizare a procesului de traducere*, in G. Lungu Badea (coord.), *Un capitol de traductologie românească. Studii de istorie a traducerii III*, Timișoara, Editura Universității de Vest, p. 23-78.
LUNGU BADEA, Georgiana 2015a: *Idei și metaidei traductive românești (secolele al XVI-lea – al XXI-lea)*, Ediția a 2-a revăzută și adăugită, Timișoara, Editura Universității de Vest.
LUNGU BADEA, Georgiana 2015b: *Cine, ce şi cum traduce în limba română? Intenții. Subiecte. Metode*, in Călin Timoc (ed.), *România între interculturalitate și identitate: Spații romanice europene și extraeuropene*, Universitatea din Szeged (Ungaria), p. 33-54.
MUNTEANU, Ștefan, Doina DAVID, Ileana OANCEA, Vasile D. ȚÂRA 1978: *Crestomaţie românească. Texte de limbă literară*, București, Editura Didactică și Pedagogică.
NEȚ, Mariana 2008: *Alexandre Dumas. Écrivain du XXIe siècle. L'impatience du lendemain*, Paris, L'Harmattan.
ODOBESCU, Alexandru [1874] 1924: *Condiţiunile unei bune traduceri*, București, Editura Librăriei Steinberg.
PIRU, Al. 1977: *Istoria literaturii române de la origini până la 1830*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.
SECHE, Mircea 1969: *Schiță de istorie a lexicografiei române*, București, Editura Științifică.
ŞTREMPEL, Gabriel (coord. gen.) 1986: *Bibliografia românească modernă 1813-1918. Vol II (D-K)*. Bucureşti, EŞE, Societatea de Ştiinţe Filologice din R.S. România.
URSU, N. A., URSU, Despina 2004 (vol. I), 2006 (vol. II): *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare. Studiu lingvistic şi de istorie culturală (1760-1860)*, Iaşi, Editura Cronica.

ANEXA 1

Dumas-tatăl în traducerile românești

Date extrase din RTR II (2006), privitoare la traducerile efectuate în secolul al XIX-lea

DUMAS-tatăl, Alexandre,

1. *Acté sau Moartea lui Neron împărat al Romei (Acté).* Roman istoric, religios și politic, I-II, traducere din limba franţeză de C. GANE, Iaşi, Tipografia Franţezo-Română, 1851, 204 + 184 p.
2. *Amory sau Amorul de care moare cineva şi amorul de care nu moare (Amaury)*, traducere de M. COSTIESCU, București, Librar-Editor, Christ. Ionnin et Comp. Romanov, 1857, 558 p. *Dama cu mărgăritare (La Dame aux perles*), I-II, traducere de G. BARONZI, București, Librăria Şcoalelor Publice, Tipografia Naţională a lui I. Romanov, 1856, 331 + 323 p.
3. *Aventurile lui Lyderick, primul conte de Flandra (Aventures de Lyderick)*, traducere de E. G. RAFAEL, București, Tipografia Nifon Mitropolitul, 1857, 107 p. [Pe copertă completarea: „primul conte de Flandra"].
4. *Cavalerul d'Harmental (Chevalier d'Harmental)*, I-II, traducere de A. GEANOGLU și Ioan FANUTZA, București, Imprimeria Naţională a lui Iosif Romanov et Comp., 1857, 286 + 303 p.
5. *Cavalerulu d'Harmental*, traducţiune de Ioan A. GEANOGHESHI Ioan Fanutza, București, 1853. Cu alfabet de tranziţie.
6. *Căpitanul Paul (Capitain Paul)*, [T.A.], apărut în f.z. Cim-1, II, 1883, nr. 102-111.
7. *Căpitanul Paul*, [T.A.], apărut în f.z. RMN, III, 1886, nr. 2-15. Incomplet. Foileton început în 1885.
8. *Cei patruzeci şi cinci (Les Quarante-Cinq)*, I, traducere de George A. BARONZI, Bucureşti, Librar Editor George Ioanid, 1857, 416 + 349 p.
9. *Cei trei muschetari*, [T.A.], vol. I-II, București, Editura Tipografiei „Universul", 1889, 216 p. cu ilustr. (I); 184 p. cu ilustr. (II).
10. *Ceĭ treĭ musquetarĭ*, traducere din françosesce de B. P., Bucurescĭ, Impr. Naţională a luĭ Iosif Romanovŭ & Comp., 1857, 2 f. + 304 p. + 15 pl.(I); 2 f. + 216[-223] p.+17 pl. (II). Cu alfabet de tranziţie.

BDD-A27638 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:16 UTC)

11. *Cei trei muşchetari, traducere în foileton de Frédéric DAMÉ, Cim-1, III, 1884, nr. 118-152.*
12. *Cei trei muschetar*. Roman istoric,[T.A.], I-III, Focşani, Charras, 1885.
13. *Cei trei muschetari*, [T.A.], vol. I-II, București, Editura Tipografiei „Universul”, 1889, 216 p. cu ilustr. (I); 184 p. cu ilustr. (II).
14. *Cei trei muschetari*, [T.A.], I-II, Bucureşti, Editura Universul Luigi Cazzavillan, [1889].
15. *Cîinii turbaţi*, traducere de A. S. P., Tri, III, 1886, nr. 290, p. 1158; nr. 291, p. 1161-1162: Foiţa „Tribunei”. Povestire.
16. *Colomba*, foileton, F, I, 1865, nr. 1-20.
17. *Colomba*, traducere de Iosif VULCAN, Budapesta, Editat de Iosif Vulcan, în Tipografia lui Erkövi Galġzi şi Kocsi, 1865, 126 p.
18. *Columb'a*, trad. de Iosifu VULCANU, [s. l.], 1860; Pest'a, 1865.
19. *Contele de Monte-Cristo*, I-VI, traducere de I. S. SPARTALI, Bucureşti, Editura Universul L. Cazzavillan, 1888.
20. *Contele de Monte-Cristo*, I-VIII, traducere de George A. BARONZI, Bucureşti, Librar Editor George Ioanid, 1857-1858.
21. *Contele de Monte-Cristo*, traducere de Al. STĂNESCU, București, 1856, 736 p. Exemplar existent la Biblioteca Judeţeană Turnu-Severin.
22. *Din Corricolo*, traducere de I. ELIADE, Bucureşti, 1846.
23. *Din crimele celebre: Maria Stuart*, traducere de G. BARONZI, București, Librăria Şcoalelor Publice, Tipografia Naţională a lui I. Romanov, 1858, 319 p. Secvenţă de s. romanescă, în cincisprezece volume, *Les crimes célèbres.*
24. *Doge şi dogesă*, traducere de G. Z., apărut în f.z. VOL, I, 1857, nr. 35-49.
25. *După douăzeci de ani (Vingt ans après)*, I-III, [T.A.], Bucureşti, Editura Universul L. Cazzavillan, [1889], 192 + 198 + 199 p.
26. *Fata regentului (Une fille du Régent)*, traducere de Grigore LUPOINAU, Bucureşti, Tipografia lui Ferdinand Ot., 1853, 390 p. Numele corect al traducătorului Grigore LIPOIANU.
27. Fragmente traduse din *Regina Margot* în COL, I, 1889, 17. 1-24.
28. *Fraţii corsicani (Les Frères corses)*, traducere de Alexandru D. IARCU, București, Tipografia Theodor Michaescu, 1877, 104 p.
29. *Fraţii corsicani*, traducere de D. M. X., VOL, II, 1860, nr. 15-27: Foiletonul.
30. *Iacobinii sau girondinii (Le Chevalier de la Maison-Rouge)*,traducere de G. A. BARONZI, Librăriu editor George Ioanid, 1855, 662 p.
31. *Ioana de Neapole 1343-1348*, [T.A.], București,Editura Tip. Luigi Cazzavillan, 1899, 112 p.
32. *Ioana de Neapole*. Roman istoric,traducere de I. G. CAPELLEA, MR, I, 1871, fasc. 1-7.
33. *Isaac Lachedem (Isaac Laquedem)*, I-II, traducere de G. A. BARONZI, Bucureşti, Tipografia Bisericească din Santa Mitropolie, 1855, 216 + 204 p.; III, traducere de G. A. BARONZI, Bucureşti, Tipografia Naţională a lui Ios. Romanov şi Comp, 1855, 208 p., IV, traducere de G. A. BARONZI, Bucureşti, Librairu Editoriu Christ. Ioanin şi Romanov, 1856, 193 p. La volumul al IV-lea, titlul apare în forma originală *Isaac Laquedem*. Fiecare volum este însoţit de un vocabular final, nesemnat.
34. *Istoria adevărată a renumitului şi înfricoşătorului bandit Pascal Bruno,* traducere din limba franceză de Adolphe STEINBERG, București, Depozitul General al Librăriei H. Steinberg, 1897.
35. *Istoria unui mort. Povestită de el însuşi*,traducere de X. B., Bucureşti, 1848.
36. *Istoria unuĭ mortu*,povestită de el însuşi, tradusă de Iuliu I. ROŞCA, București, [187…].
37. *Jeana din Neapole. 1343-1348*, [T. A.], București, Editura Tipografiei „Universul”, Luigi Cazzavillan, 1899, 112 p.
38. *Mâna de mort*, [T.A.], PSS, II, 1869, nr. 138-257:Foiletonul.
39. *Mâna de mort*, I-II, traducere de R. V. VERMONT, Bucureşti, 1869.
40. *Maria Stuart*, traducere de G. BARONZI, Bucuresci, 1858. Cu alfabet de tranziţie.
41. *Memoriele lui Giuseppe Garibaldi (Mémoires de Garibaldi),* traducere de D. NEGULICI, apărut în f.z. Rom-B1, VI, 1862, nr. 10-70.
42. *Memoriile unui medic. Joseph Balsamo (Mémoires d'un medecin: Joseph Balsamo)*,I-II, traducere de G. S. C.[ALOTESCU], Bucureşti, Tipografia Curţii, Lucrătorii Asociaţi, 1873, 319 + 328 p.
43. *Memoriile unui medic. Joseph Balsamo (Mémoires d'un medecin: Joseph Balsamo)*,III-V, traducere de G. S. C.[ALOTESCU], Bucureşti, Noua Tipografie a Laboratorilor români, 1874, 335 p. (III); 342 p. (IV); 353 p. (V).
44. *Mititelele incurabile*, traducere de SALVU, Tri, IV, 1887, nr. 7, p. 25-26; nr. 8, p. 29-30: Foiţa „Tribunei”. Povestire.
45. *Mormântul lui Virgiliu*, traducere de A. DORNESCU, Lit, II, 1881, nr. 2, p. 615-616. Jurnal de călătorie.

BDD-A27638 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:16 UTC)

46. *Murat Don Bernardo de Zuniga*,traducere de E. G. RAFAEL, Bucureşti, 1857.
47. *baie caldă in Egipt*, [T.A.], Timpul-2, VI, 1881, nr. 43, p. 2-3: Foiletonul. Povestire.
48. *mie şi una de fantome (Les Mille et un Fantômes)*. Roman fantastic, [T.A.], Bucureşti, Tipografia amicului litt., 1880, 189 p.
49. *mie şi una de fantome*, foileton, [T.A.], BU, II, 1849.
50. *noapte la Florenţa sub Alessandru de Medicis*, apărut în f.rev. ILS, II, 1861, nr. 6-12. Cu titlul *O noapte în Florenţa sub Alexandru de Medicis*, în Tri, II, 1898, nr. 182-214 şi în Epoca-2, s-a II-a, IV, 1898, nr. 822-849.
51. *Pascal Bruino*, traducere de A. FOTINO, ZB, I, 1851, nr. 54-73.
52. *Pascal Bruno*, trad. de Ion NACU, Bucureşti, 1856.
53. *Pascal Bruno*, traducere de I. NACU, Bucureşti, Depozit General al Librăria George Ioanid, Imprimeria Bisericească din St. Mitropolie, [1864], 71 p.
54. *Paulina (Pauline)*, traducere din limba franceză de E. A. [E. APOSTOLEANU?], Bucureşti, Tipografia Naţionalului, 1858, 156 p. Traducere în foileton, 1888.
55. *Prea târziu!*, Roman istoric,traducere de C. B. D., Bucureşti, Tipografia Naţională C. N. Rădulescu, [1878], 48 p.
56. *Războiul femeilor*, foileton,[T.A.], 1881.
57. *Regina Margot (La Reine Margot*), I-III, traducere de P. M. GEORGESCU, Bucureşti,Librar Editor George Ioanid, Imprimeria Nifon Mitropolitul, 1856, 321+333+375 p.
58. *Speronare*, I-III, traducere de I. ELIADE, Bucureşti, 1846-1848.
59. *Sultanetta*,traducere de George C. STAMPATOPULO, apărut în f.z. CRl, VIII, 1880, nr. 2-31. Incomplet.
60. *Trei muşchetari*, I, traducere de Al. PELIMON,Bucureşti, Tipografia Sfintei Mitropolii, 1853, 256 p. Text parţial.
61. *Un amic necunoscut sau Cavalerul de Maison-Rouge*,traducere-foileton de I. DE MUNTE, continuată de Dem. RIZEANU şi Ion I. SPARTALI, AmPRI, 1893, nr. 2-24, 1894, nr. 1-22.
62. *Un domn care crede în visuri*, traducere de A. S. P., Tri, III, 1886, nr. 287, p. 1145: Foiţa „Tribunei". Schiţă.
63. *Vaninca*, în volumul *Din crimele celebre. Marchiza de Ganj şi Vaninca*, traducere din franţozeşte de Grigore LIPOIANO, Bucureşti, Tipografia lui C. A. Rosetti şi Vinterhalder, 1847, p. 69-139. Secvenţă din seria romanescă în cincisprezece volume, *Les crimes célèbres*.
64. *Vaninka. Roman rus 1800-1801*, [T.A.], Bucureşti, Editura Universul Luigi Cazzavillan, 1899.
65. *Vicontele de Bragelona (Le Vicomte de Bragelonne)*,I-III, [T.A.], Bucureşti, Editura Universul L. Cazzavillan, [1888], 215+222+221 p.

ANEXA 2

Date din BDD BRM Biblioteca Academiei Romane, cuprinzând informații despre traducerea operelor lui Alexandre DUMAS-tatăl, în secolele al XIX-lea - al XXI-lea

1. *Acte sau Moartea lui Neron, împărat a Romei* [Acte]. Roman istoric, religios şi politic de Alecsandru Diumas [!]. Tradus din limba franţeză de C. Gane. Tom I-II. Iaşii (Tipografia Franţezo-Română), 1851. (18 x 12). 204 p. (I); 184 p. (II) (I 73086) Cu alfabet de tranziţie. P. de titlu, cu caractere latine. Lipsă copertă. Cu o „Precuvântare de C. Negruţţi", cuprinzînd panegiricul lui Alexandru Hrisoverghi.
2. *Amory sau Amorul de care móre [l] cineva şi amorulŭ de kare[l] nu moare [Amoury]*, [de] Alex. Dumas, traducţiune de M. Kostiesku. Bucuresti, Librarŭ-Editorŭ Christŭ Ionninŭ & Comp. Romanovil (Impr. Naţională a lui I. Romanov et Comp.), 1857. (18 x 11,5). 558 p. (I 14703) Cu alfabet de tranziţie. Pag. de titlu, cu caractere latine. Lipsă copertă.
3. *Antoni [Antony]*. Dramă în cinci acte. Din compunerile lui Alexandru Dumas. Tradusă în Românește de A. Hrisoverghi. Bucarest (Tip. lui Eliad), 1837. (21,5 x 14). 109 + 4 p. (XI-XII Colecție din autorii clasici. A. Dumas 1). Cu o Precuvântare de C. Negruţţi cuprinzînd panegiricul lui Alexandru Hrisoverghi. Cu alfabet de tranziţie.
4. *Aventurile lui Liderik* [pe copertă: primulŭ konte de Flandra [Aventures de Lyderic], [de] Alessandru Dumas, tradusă de E. G. Rafael. Bucuresti (Tip. Nifon Mitropolitul), 1857. (23 x 15). 107 p. 5 lei. (II 7305) Cu alfabet de tranziţie. P. de titlu, cu caractere latine.
5. *Cavalerulu d'Harmental* [Le Chevalier d'Harmental] [de] Alessandru Dumas, traducţiune de Ioan A. Geanoglushi Ioan Fanutza. Vol. I-II. Bucuresti (Impr. Naţională a luĭ Iosif Romanov et Comp.), 1857. (20,5 x 13,5). 286 p. (I); 303 p. (II). 10 sfanti. (II 480497) Lipsă copertă. Textul cu alfabet de tranziţie. Pag. de titlu, cu caractere latine.
6. *Cei doi studenţi şi alte nuvele*, [de] Al. Dumas-Tatăl. Traducere de Vasile Savel. Bucureşti, Minerva, Inst. de Arte Grafice şi Editură, 1913. (15 x 10). 79 p. 30 bani. (Biblioteca Minervei, nr. 138) (I 34518)

BDD-A27638 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:16 UTC)

7. *Ceĭ treĭ musquetarĭ* [de] Alexandre Dumas. Traducere din fraçosesce de B. P. Parté întîĭ illustrata cu XV. Gravurĭ. Publicată de J. Călinescu. Bucuresci. Imprimeria Naţională a luĭ Iosif Romanovŭ & Companie. 1857. (25 x 17,5). 2 f. + 304 p. -F 15 pl. (I); 2 f. + 216 [-223] p. -1- 17 pl. (II). (II 157179). Cu alfabet de tranziţie. P. de titlu cu caractere latine. Lipsă copertă.
8. *Ceĭ treĭ musquetarĭ*. Roman istoric. Focşani, Charras, 1885. (16X12). 1025 p. 3 vol. 7,50 1. (BR, 7-9(1885-1886-1887), p. 20).
9. *Ceĭ treĭ musquetarĭ*. Roman [de] Alexandru Dumas. Vol. I- II. Bucuresti, Edit. Tip. Universul", L. Cazzavillan, [1889]. (29 x 19,5). 216 p. cu ilustr. 5 bani fasc. (I); 184 p. Cu ilustr. 10 bani fasc. (II). (III 413823)
10. *Cei trei muşchetari*, [de] Al. Dumas tatăl. Fasc. nr. 1-41. [Bucureşti], Edit. Societăţei anonime pe acţiuni „Adeverul", [1907]. (31 x 21,5). 328 p. 5 bani fasc. (III 11362) Descriere după copertă.
11. *Cherubino şi Celestini* [Cherubino et Celestini] de Al. Dumas-Tatăl. Bucuresci, Edit. Tip. Universul", Luigi Cazzavillan, [1902]. (19 x 13). 56 p. 20 bani. (Biblioteca Economică a țiarului Universul, [nr. 74]). (I 411327). Mai cuprinde: Streinul de Wilhelm Stahl si Betivul de Guy de Maupassant.
12. *Collecţie de nuvelle*. [*Un bal mascat* ~ de trad. de P. Teulescu]. Bucureşti, 1847.
13. *Columb'a.* Romanu de Alesandru Dumas. Trad. de Iosif Vulcanu. s.l., 1860. 3 cor.; Pest'a, 1865. 16°. 127 p. 50 cr. (F, 1(1865), nr. 20, dec. 15/27, p. 248: Literatura si arte). Autorul şi traducătorul menţionati la pp. 244-245; (Iarcu, p. 109; Drap, 4(1904), nr. 65, iun. 5/18, p. 4: Lista de carp. Publicată şi în foileton, în F, 1(1865), nr. 1 şi urm.).
14. *Contele de Monte Cristo* [Le Conte de Monte Cristo]. Roman. Trad. de Al. Stănescu. Bucureşti, 1856. 736 p. (Ex. existent în Bibl. jud. T.-Severin)
15. *Contele de Monte-Cristo* [de] Alexandre Dumas. Traducere de G. Baronzi. Vol. I-IV. Bucuresci: Tipografia George Ioanidŭ, 1857. (22,5 x 15,5). 305[- 307] p. cu ilustr. (I); 281[-283] p. Cu ilustr. (II); 325[-327] p. cu ilustr. (III); 260 p. cu ilustr. (IV). (Biblioteca Litteraria, Seria III).(II 199666). Lipsă copertă. Cu alfabet de tranziţie. P. de titlu, cu caractere latine.
16. *Contele de Monte Cristo* [Le Conte de Monte Cristo]. Roman. Vol. V-VIII. Bucuresci, Libr. Edit. George Ioanidŭ, 1858. (22,5 x 15,5). 285[-287] p. cu il. (V); 296 p. cu il. (VI); 237 p. cu il. (VII); 237 p. cu il. (VIII) (Biblioteca Litteraria, Seria III). Lipsă copertă. Cu alfabet de tranziţie. P. de titlu cu caractere latine.
17. *Contele de Monte Cristo* [Le Conte de Monte Cristo]. Roman. Tradus de I. S. Spartali. Vol. I-VI. Bucureşti, Edit. Tip. Universul, L. Cazzavillan, [1888]. (29 x 19,5). 163 p. (I); 167 p. (II); 167 p. (III); 163 p. [imprimat greşit: 463 p.] (IV); 170 p. (V); 145 p. (VI); cu il. 2,50 lei fiecare volum. (III 413817)
18. *Contele de Monte Cristo*. Vol. II-III. Bucureşti, Edit. Tip. Universul, L. Cazzavillan, [1888]. (29 x 19,5). 222 p. cu il. 2,50 lei. (II); 221 p. cu il. 2,50 lei. (III). Pe coperta ambelor volume: "Cei trei Muşchetari. Vicontele de Bragelona. Urmare la După Doă-Zeci de Ani".
19. *Din Corricolo [Le Corricolo]*, de Alexandru Dumas. Tradus de I. Eliade [Partea I-II]. Bucuresci (Tip. lui Eliade), 1846-1847. (21,5 x 13,5). 2 f., XX p., 1 f., 209[-211] p. (I); 2 f., p. 213-368 (II) (I 68477). Textul cu alfabet de tranziţie; p. de titlu, cu caractere latine.
20. *Din criminele [1] celebre de D. Alecsandru Dumas Marchisa de Ganj şi Vaninca*. Traduse din Franţozeşte de cadetul Grigorie Lipoiano. Bucureştĭ (Tip. luĭ C. A. Rosetti & Vinterhalder), 1847. (17 x 11,5). 139 p. (I 73050). Cu alfabet de tranziţie. Lipsă copertă.
21. *Din crimele celebre de A. Dumas. Marquisa de Brinvilliers*. Traducere de G. Baronzi. Bucurescĭ, Libr. Şcólelorŭ Publice (Tip. Naţională a luĭ J. Romanow et Comp.), 1858. (20,5 x12). 156 p. (Museulŭ Literariŭ. Seriea II edatŭ de Christ. Ionninŭ & Romanowŭ. (II 164377). Cu alfabet de tranziţie. P. de titlu, cu caractere latine.
22. *Din crimele celebre: Maria Stuart*. Traducere de G. Baronzi. Bucureştĭ, Libr. Scólelorŭ Publice (Tip. Naţională a luĭ J. Romanow et Comp.) 1858. (20,5 x 13). 2 f. -F LVI + pp. 5-319. (Museulŭ literariŭ edatŭ de Christ. Ionninŭ & Romanowŭ). (II 486557). Cu alfabet de tranziţie; pag. de titlu cu caractere latine.
23. *Din zilele lui Nero*. Roman. După. Alexandru Dumas-Tatăl. Blaj (Tip. Seminariului Arhidiecezan), 1907. (19,5 x 13,5). 111 p. 3 cor. (I 63858)
24. *După două zeci de ani* [Vingt ans après]., [de] Alexandru Dumas. Urmare la Cei trei Muschetari. Roman. Vol. I-III. Bucureştĭ, Edit. Tip. Universul, L. Cazzavillan, [1889]. (29 x 19,5). 192 p. cu il. 2,50 lei (I); 198 p. cu il. 2,50 lei. (II); 199 p. cu il. 2,50 lei. (III) (III 413809)
25. *Fata regentului*, [de] Alexandru Dumas. [Une fille du Régent]. Tradusă de Grigore Lipoianu [imprimat greşit: Lupoianu]. Bucureşti (Tip. lui Ferdinand Om), 1853. (21,5 x 13). 1 f., 392 p. (I 15670). Cu alfabet de tranziţie. Lipsă copertă.
26. *Fraţii Corsicani*: [de] Alessandru Dumas [Les Frères Corses.] Traducţiune de A1essandru D. Iarcu Student in Drept. Bucurescĭ (Typ. Theodor Michaiescu), 1877. (20 x 13). 104 p. (BCU-Iasi II 95634). Lipsă copertă.

BDD-A27638 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:16 UTC)

27. *Iacobinii şi girondinii* din A. Dumas. Traducere de G. A. Baronzi. Bucurescĭ, Librariŭ-Editorŭ George Ioanid (Tip. Bisericească din Sf. Mitropolie), 1855. (21,5x 14,5). 662[- 664] p. (Biblioteca Litteraria). (II 46258). Titlul originalului:*Le chevalier de la Maison Rouge*. Cu alfabet de tranziţie; pag. de titlu cu caractere latine.
28. *Isaak Lakedem* [Isaac Laquedem] de Alessandru Dumas. Tradusŭ de G. A. Baronzi. Vol. [I]-II. Bucurescĭ (Tip. Bisericească din Santa Mitropolie), 1855. (21,5 x 13,5).216 p. (I); 236 p. (II). (II 111312). Cu alfabet de tranziţie. P. de titlu, cu caractere latine.
29. *Isaak Lakedem* [Isaac Laquedem] de Alessandru Dumas. Vol. III. Bucurescĭ (Tip. Naţională a luĭ Ios. Romanov şi Comp.), 1855. (21,5 X 13,5). 224 p. Cu alfabet de tranziţie. P. de titlu, cu caractere latine.)
30. *Isaak Lakedem* [Isaac Laquedem] de Alessandru Dumas. Tradusŭ de G. A. Baronzi. Vol. IV. Bucurestĭ, Libr.-Edit. Christ. Ioaninnŭ & Co. Romanovŭ (Tip. Naţională a luĭ Romanow et C-nie), 1856. (21,5 x 13,5). 208 p. Cu alfabet de tranziţie. P. de titlu cu caractere latine ; titlul în forma:*Isaac Laquedem*.
31. *Istoria adevérată a renumitului şi înfricoşătorului bandit Pascal Bruno* de Alexandru Dumas tatăl. Ed. ilustrată. Traducere din limba francesă de Adolphe Steinberg. Bucuresci, Depositul general la Libr. H. Steinberg (Tip. Isac Binder), [1897]. (20 x 12,5). 117[-119] p. cu o il. (BCU-ClN 178052). Datat după anul depozitului legal în BCU-Iaşi (II B 12794).
32. *Istoria anecdotică a Franţei. Enric IV*. Prelucrare după A. Dumas-Tatăl de T. G. Lăzărescu. Bucureşti, Inst. de Editură şi Arte Grafice „Flacăra", 1914. (17,5 x 11). 139 p., 2 f. 60 bani. (Biblioteca istorică, nr. 19) (I 34554)
33. *Istoria unuĭ mort. Povestită de el însuşĭ.* [Pe copertă: Tradusă din Alex. Dumas] de H. B. [= H. Buvelot?]. Bucureştĭ (Tip. Colegiului Sf. Sava), 1848. (15 x 10,5). 44 p. (I 51768). Cu alfabet de tranziţie.
34. *Istoria unuĭ mort. Povestită de el însuşĭ.* Trad. de Iuliu I. Roşca. Bucureşti, [187?]. (Roşca. Dora..., p. 4 cop.).
35. *Jeana de Neapole 1343-1348*. Roman, [de] Al. Dumas. Bucuresci, Edit. Tip. „Universul", Luigi Cazzavillan, [1899]. (19 x 13). 112 p. 35 bani. (Biblioteca Economică a ḍiarului Universul, [nr. 12]) (I 411336)
36. *Laleaua neagră*, [de] Al. Dumas. [Trad. de Al. Iacobescu]. Bucureşti, Alcalay, [191...]. (Apărută pînă în 1918) (Leopardi, cop. 4)
37. *Maistrul Adam Calabrezul* [Maître Adam le Calabrais], [de] Alexandru Dumas-Tatăl. După o traducere veche, prelucrată de M.[ihail] S.[adoveanu?]. Bucureşti, „Minerva", Inst. de Arte grafice şi Editură, 1911. (15 x 10,5). 135 p. 30 bani. (Biblioteca Minervei, nr. 106) (I 23221)
38. *Memoriile unui medic. Joseph Balsamo.*[Mémoires d'un médecin: Joseph Balsamo], [de] Alexandru Dumas. Tradus din francosesce de G. S. C.[alotescu]. [Vol.] I. Bucuresci (Typ. Curţii (Lucrătorii Associaţi)), 1873. (18 x 12). 319 p., II p., 1 f. erata (I 122172). Pentru traducător, vezi: Popescu. Siese ani, p. 19.
39. *Memoriile unui medic. Joseph Balsamo*. [Vol.] II. Bucuresci (Typ. Curţii (Lucrătorii Associaţi)), [1873]. (18 x 12). 328[-331] p. (I 122172)
40. *Memoriile unui medic. Joseph Balsamo.* [Vol.] III-V. Bucuresci (Noua Typ. a Laboratorilor Romani), 1874. (18 x 12). 335, II p. (III); 342, 2 p. (IV) ; 353[-356] p. (V) (I 122172). Lipsă copertă la toate volumele; vol. V are pe coperta: 1875.
41. *Murat. Don Bernardo de Zuniga*, [de] Alessandru Dumas, traduse de G. I. R. Bucureşti (Impr. Nifon Mitropolitul), 1857. (19,5 x 13). 115 p. (I 14111). Cu alfabet de tranziţie. P. de titlu cu caractere latine.
42. Neculau, G. P. *Contele de Monte-Cristo*. (Elaborat după ~). Iassi, 1881.
43. *mie şi una de fantome*. Roman fantastic, [de] Alexandru Dumas. Bucureşti (Typ. amicului Litt.), 1880. 8°. 189 p. 1 l. 60 b. (BR, 2(1880), nr. 12, dec., p. 265)
44. *Orfeliniĭ de la puntea Notre Dame*. Dramă in cincĭ acte. Tradusă de C. Mihălescu. Bucureşti, Edit. Libr. Gheorghe Ioanid (Tip. luĭ F. Om), 1852. (18,5 x 11). 134 p. (Bj-DrTS 8690). Cu alfabet de tranziţie. Lipsă copertă.
45. *Othon arcaşul*: roman/ Alexandre Dumas/ traducere de Al. Iacobescu, Bucureşti : Editura G. Iliescu , 1919, 148 p. (BAR Bucureşti, nu exista exemplar disponibil)
46. *Pascal Bruno* [de] Alessandru Dumas. [Pascal Bruno]. Illustratŭ. Tradusŭ de I. Nacu. Bucuresci, Depositŭ generalŭ la Libraria George Ioanid (Impr. Bisericească din St. Mitropolie), 1856. (28,5 x 20,5). 71 p. cu ilustr. (II 7624) Descriere dup. copertă (cu caractere latine). Textul cu alfabet de tranziţie. Anul, în *Iarcu*, p. 74; vezi *Anun*, 4(1856). p. 72: Inştiinţ. Vezi şi „Istoria adevărată a renumitului..."
47. *Paulina [Pauline]* de Alesandru Dumas tradusă din limba Francesă de E. A. [= E. Apostoleanu?]. Bucureştĭ (Impr. Naţionaluluĭ), 1858. (21,5 x 15). 156 p. (II 1964). Cu alfabet de tranziţie. Titlul cu caractere latine. Numele traducătorului menţionat de mîna pe exemplarul Bibliotecii Academiei. Lipsă copertă.
48. *Prea tarḍiu!!* [Pe copertă: Alexandru Dumas. *Prea tarḍiu. Roman Istoricŭ cu Illustraţiunĭ*]. [Tradus de C. B. D.]. Bucurescĭ (Tip. Naţională C. N. Rădulescu, [1878]. (20 x 14,5). 48 p. 50 bani. (Romancierul Illustrat, nr. 1-3). (II 411841). Datat după anunţul de la p. 2 si după *Popescu*, Siese ani..., p. 19.

BDD-A27638 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:16 UTC)

49. *Quei patru-deci şi cinci* [Les Quarante-Cinq] de Alesandru Dumas. [Vol.] I. Traducere de George A. Baronzi. Bucureşti, Libr.-Edit. George Joanid (Tip. Nifon Mitropolitu), 1856. (20 x 13,5). 425[-428] p. (Biblioteca Litteraria. Seria II) (II 111242). Textul cu alfabet de tranziţie. P. de titlu cu caractere latine. Lipsă copertă.
50. *Quei patru-deci şi cinci* [Les Quarante-Cinq] de Alesandru Dumas. Vol. II-III. Bucureşti, Libr.-Editor George Ioanid, 1857. (20 x 13,5). 416 p. (II) 349 p. (III) (Biblioteca Litteraria. Seria II). Textul cu alfabet de tranziţie. P. de titlu cu caractere latine. Lipsă copertă.
51. *Quei patru-deci şi cinci* [Les Quarante-Cinq] Roman, [de] Alexandru Dumas. Vol. I-II. Bucureşti, Edit. Tip. Universul, L. Cazzavillan, [1889]. (29 x 19,5). 216 p. cu il. 5 bani fasc. (I); 184 p. cu il. 10 bani fasc. (II) (III 413823)
52. *Răzbunătorul sau Vendetele corsicane*. Roman de Alexandru Dumas. Bucureşti (Tip. ziarului Universul), 1907. (22 x 15). 111 p. (II 482067)
53. *Regina Margot*, [de] Al. Dumas [La Reine Margot]. [Vol. II]. Bucuresci (Tip. lui Eliade), 1847. (19,5 x 12,5). 2 f., 420 p. (I 68489) Cu alfabet de tranziţie. P. de titlu cu caractere latine. Lipsă copertă.
54. *Regina Margot*, [de] Al. Dumas [La Reine Margot]. Tom. III. Bucuresci (Tip. lui Eliade), 1848. (20 x 12). 1 f., 127 p. Cu alfabet de tranziţie. P. de titlu cu caractere latine. Lipsă copertă.
55. *Regina Margot*, [de] Al. Dumas [La Reine Margot]. Traducere de P. M. Georgescu. Partea I-III. Bucurescĭ, Libr. Edit. George Ioanid (Impr. Nifon Mitropolitu), 1856. (23,5 x 17). 321 p. cu il. (I); 333 p. cu il. (II); 375 p. cu il. (III) (Biblioteca Litteraria. Seria II) (II 195088). Cu alfabet de tranziţie; p. de titlu cu caractere latine.
56. Schiller, Fr. *Intrigă şi amorŭ*. Trad. de la ~ de S. Mihălescu. Bucureşti, 1852.
57. *Speronare [Le Speronare]* dela Alex. Dumas [-père]. [Vol. I.]. Tradus de I. Eliade. Bucuresci (Tip. lui Eliade), 1847. (18 x 12). 2 + 301 p. (BCU-C1N 221483). Pag. de titlu cu caractere latine. Textul ca alf. de tranziţie.
58. *Speronare [Le Speronare]* dela Alex. Dumas [-père]. [Vol. II]. Bucuresci (Tip. Lui Eliade), 1847. (19,5x 12,5). 2 f. + 420 p. (I 68489). Cu alfabet de tranziţie. P. de titlu cu caractere latine. Lipsă copertă.
59. *Speronare [Le Speronare]* dela Alex. Dumas [-père]. Tom. III. Bucuresci (Tip. Lui Eliade), 1848. (20x12). 1 f. + 127 p. Cu alfabet de tranziţie. P. de titlu cu caractere latine. Lipsă copertă.
60. *Speronare*. [pe copertă, în continuare: Privelişti şi amintiri din Italia]. Traducere de Ed. Miclescu după o traducere veche de I. Eliad. Vol. I. Bucuresti, Inst. de Arte Grafice si Edit. „Minerva", 1918. (14,5x 10). 122 p. 75 bani. (Biblioteca Minervei", nr. 233). (I 54076)
61. *Strigoiu Carpaţilor*, [de] Al. Dumas-Tatăl. Traducere de D. Anghel şi Şt. O. Iosif. Bucureşti, Minerva, Inst. de Arte Grafice şi Editură, 1909. (14,5 x 9,5). 106 p. 30 bani. (Biblioteca Minervei, nr. 38) (I 14780). Cu alfabet de tranziţie. O parte din titlu şi numele autorilor, cu caractere latine.
62. *Suvenire de călătorie în Italia*, de Aleksandru Dumas. Tradusă de S. Andronik. Bucureştĭ: Tip. Sfintei Mitropoliĭ, 1853, 76 p.
63. *Tereza [Térésa]*. Dramă în cincĭ acte, din A. Dumas. Tradusă de A. Pelimon. Bucurestĭ (Tip. luĭ C. A. Rosetti şi Vinterhalder), 1848. (21,5 x 14,5). 110 p. (II 107436). Cu alfabet de tranziţie.
64. *Tereza*. Dramă în cincĭ acte, tradusă de D-ra Elena Vorea. Iaşiĭ (Tip. Buciumuluĭ Romanu), 1853. (20,5 x 13). 1 1. + 149 p. (I 411557). Cu alf. de tranziţie ; pp. 145-149: lista prenumeraţilor.
65. *Trei musketari*. [Les trois Mousquetaires], de la A. Dumas, tradus de A. Pelimon. Partea I. Bucuresci (Tip. Santei Mitropolii), 1853. (15,5 x 12). 256 p. (Biblioteka de lektura, nr. 3). (1107756). Textul cu alfabet de tranziție, pag. de titlu cu caractere latine.
66. *Turnulŭ de Nesle* [La Tour de Nesle], Dramă în 5 acte şi 9 tablouri, [de Al. Dumas si Gaillardet]. Tradukţiune de I. A. K. Bucureşti (Tipografia Bisericéscă), 1855. (20 x 12,5). 124 p. (I 392579). Textul cu alf. de tranziţie; pag. de titlu cu caractere latine.
67. *Un pariu mortal* [de] Alexandru Dumas. Scriere de mare senzaţie. Bucuresci, Edit. Tip. „Universul", Luigi Cazzavillan, [1898]. (19 x 13). 112 p. 35 bani. (Biblioteca Economică a ḑiarului Universul, [nr. 5]). (I 411335). Mai cuprinde: *Fisiologia Ordonanţei* de M. O.
68. *Vaninka.* Roman rus de Alexandru Dumas. 1800-1801. Bucurescĭ, Edit. Tip. „Universul", [1899]. (18 x 12,5). 111 p. 35 bani. (Biblioteca Economică a ḑiarului Universul, nr. 17) (I 176798). Anul scris de mînă pe exemplarul din BAR.
69. *Vicontele de Bragelona* [Le Viconte de Bragelonne] Urmare la *Ceĭ treĭ Muschetarĭ*. Roman [de] Alexandru Dumas. Vol. I. Bucuresti, Edit. Tip. „Universul", L. Cazzavillan, [1888], (29 x 19,5). 215 p. cu ilustr. [2,50 lei]. (I II 413818)
70. *Vicontele de Bragelona*. Vol II-III. Bucuresti, Edit. Tip. „Universul", L. Cazzavillan, [1888]. (29x19,5). 222 p. cu ilustr. 2,50 lei. (II); 221 p. cu ilustr. 2,50 lei. (III). Pe coperta ambelor volume: Cei trei Muşchetarĭ. Vicontele de Bragelona. Urmare la „După Doă-Zecĭ de Anĭ".

BDD-A27638 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:16 UTC)

ANEXA 3

***Cei trei muschetari* – traduceri românești, prezentare cronologică**

Cf. *Bibliografia românească modernă 1813-1918. Vol II (D-K)*. Coord. gen. Gabriel Ştrempel, Bucureşti: EŞE, Societatea de Ştiinţe Filologice din R.S. România, 1986; BCUniversitare; Biblioteci județene; librării on-line.

1853 – *Trei musketari*. [Les trois Mousquetaires], de la A. Dumas, tradus de A. Pelimon. Partea I. Bucuresci (Tip. Santei Mitropolii), 1853. (15,5 x 12). 256 p. (Biblioteka de lektura, nr. 3). (1107756). Textul cu alfabet de tranziţie, pag. de titlu cu caractere latine. (cf. BRM 1813-1918, vol II, D-K, p. 190)

1857 – *Ceĭ treĭ musquetarĭ* [de] Alexandre Dumas. Traducere din fraçosesce de B. P. Parté întîĭ illustrata cu XV. Gravuri. Publicată de Z. Călinescu. Bucuresci. Imprimeria Naţională a luĭ Iosif Romanovŭ & Companie. 1857. (25 x 17,5). 2 f. + 304 p. -F 15 pl. (I); 2 f. + 216 [-223] p. -1- 17 pl. (II). (II 157179) (cf. BRM 1813-1918, vol II, D-K, p. 190). Cu alfabet de tranziţie. P. de titlu cu caractere latine. Lipsă copertă.

1885 – Alexandre Dumas. *Ceĭ treĭ musquetarĭ*. Roman istoric. Focşani, Charras, 1885. (16X12). 1025 p. 3 vol. 7,50 1. (BR, 7-9 (1885-1886-1887), p. 20). (cf. BRM 1813-1918, vol II, D-K, p. 190)

1889 – *Ceĭ treĭ musquetarĭ*. Roman [de] Alexandru Dumas. Vol. I-II. București, Edit. Tip. „Universul", L. Cazzavillan, [1889]. (29 x 19,5). 216 p. cu ilustr. 5 bani fasc. (I); 184 p. Cu ilustr. 10 bani fasc. (II). (III 413823) (cf. BRM 1813-1918, vol II, D-K, p. 191)

1907 – *Cei trei muşchetari*, [de] Al. Dumas tatăl. Fasc. nr. 1-41. [București], Edit. Societăţei anonime pe acţiuni „Adeverul", [1907]. (31 x 21,5). 328 p. 5 bani fasc. (III 11362) Descriere după copertă. (cf. BRM 1813-1918, vol II, D-K, p. 191)

1922 – *Cei trei muşchetari*: roman [de] Al. Dumas. Traducere de E. Apostoleanu. București: Librăria Nouă, 1922, 2 vol. (288 p.; p. 289-588) BAR

1928 – *Cei trei muşchetari*: roman, [de] Al. Dumas. Traducere de Ioan Gr. Perieteanu. Bucureşti: Universala – Alcalay. 1928, 4 vol. (191 p., 192 p., 227 p., 174 p.) BAR

1937 – *Cei trei muşchetari*: roman, [de] Al. Dumas. Traducere de T. C. Stan. Bucureşti: Cugetarea – Georgescu Delafras. 1937. 2 vol. (380 p., 335 p.) BAR

1938 – *Cei trei muşchetari*: roman, [de] Al. Dumas, Fasc. nr. 1-10. Traducere de C. D/ aut. sec. Cristobald Constantin (trad.). Craiova: Ramuri, 144 p.: il., 1938. rolinest

1943 – *Cei trei muşchetari*: roman, [de] Al. Dumas. Ed. a 2-a. Traducere de T. C. Stan. Bucureşti: Cugetarea – Georgescu Delafras. 1943, 2 vol. (380 p., 332 p.) BCU Iași

1944 – *Cei trei muşchetari*: roman, [de] Al. Dumas. Ed. a 2-a. Traducere de T. C. Stan. Bucureşti: Cugetarea – Georgescu Delafras. 1944, 2 vol. (382 p., 336 p.) BAR

1956 – *Cei trei muşchetari*: roman [de] Al. Dumas. Traducere de Ticu Archip si Milton Fanny Lehrer; prefață de Adrian Riza; Ilustrații de Helmut Arz. București: Editura Tineretului, 1956, 2 vol. (364 p.; 343 p.) BCUT

1959 – *Cei trei muşchetari*: roman [de] Al. Dumas. Traducere de Ticu Archip si Milton Fanny Lehrer. București: Editura Tineretului, 1959, 2 vol. (350 p.; 342 p.). BCU Cluj

1964 – *Cei trei muşchetari*: roman [de] Al. Dumas. Traducere de Ticu Archip si Milton Fanny Lehrer; prefață și tabelul cronologic de Constantin Măciucă. București: Editura pentru literatură, 1964, 2 vol. (445 p., 432 p.). (Biblioteca pentru toti; 251-252)

1969 – *Cei trei muşchetari*: roman [de] Al. Dumas. Traducere de Ticu Archip si Milton Fanny Lehrer; coperta de Ion Deak, Ed. a 3-a. București: Editura Tineretului, 1969, 2 vol. (445 p.; 432 p.) BCU B, BCUT ; *Cei trei muşchetari*: roman [de] Al. Dumas. Traducere de Ticu Archip si Milton Fanny Lehrer. București: Albatros, 1969., 2 vol. (319 p., 328 p.)

1988 – *Cei trei muşchetari*: roman [de] Al. Dumas. Coperta de Emil Grama. Timișoara: Facla, 1988, 648 p. Volumul reproduce versiunea românească a lucrării apărute la Editura Tineretului, 1969. BCU B

1992 – *Cei trei muşchetari*: roman [de] Al. Dumas. Traducere de Ticu Archip si Milton Fanny Lehrer; coperta de Vasile Socoliuc. București: Eden, 1992, 2 vol. (367 p.; 368 p.). – (Seria Juvenalia) BCU Iași ; *Cei trei muşchetari*: roman [de] Al. Dumas. Traducere de Ticu Archip si Fanny Milton Lehrer. Galați: Porto-Franco, 1992, 3 vol. (240 p., 240 p., 160p.) BCU Iași ; *Cei trei muşchetari*: roman [de] Al. Dumas. Timișoara: Helicon, 1992, 648 p. BCU Iași ; *Cei trei muşchetari*: roman [de] Al. Dumas. Traducere de Ticu Archip si Fanny Milton Lehrer. București: Z, 1992, 669 p. BCU Iași

1993 – *Cei trei muşchetari*: roman [de] Al. Dumas. Traducere de Ticu Archip si Milton Fanny Lehrer; Postfață de Constantin Măciucă. Chișinău: Hyperion, 1993, 448 p. BCU Iași

1994 – *Cei trei muşchetari*: roman, [de] Al. Dumas. Baia Mare: Gutinul, 1994. 2 vol.(381 p., 379 p.) BCU Iași

1997 – *Cei trei muşchetari* : roman, [de] Al. Dumas. Traducere de Ticu Archip si Milton Fanny Lehrer. București: Vizual, 1997, 672 p.

http://tinread.bjt.ro/opac/bibliographic_view/19902;jsessionid=AD14300C2B14134E054BD885A29CE0E5

BDD-A27638 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:16 UTC)

1998 – *Cărți celebre repovestite pe scurt pentru copii și tineret*; Cei trei mușchetari; După douăzeci de ani / Al. Dumas; Omul invizibil de Herbert George Wells, [Trei romane repovestite de Ioan Ilaș]. Iași: Regina, 1998, 120 p.; il.
1999 – *Cei trei muşchetari* : roman, [de] Al. Dumas. Traducere de Ticu Archip si Milton Fanny Lehrer. București: 100+1 Gramar, 1999, 2 vol. (362 p., 360 p.)
http://tinread.bjt.ro/opac/bibliographic_view/19903;jsessionid=AD14300C2B14134E054BD885A29CE0E5; *Cei trei muşchetari*. Dupa 20 de ani. Bucuresti: Z 2000, 1999, 224 p.
2000 – *Cei trei muşchetari*: roman, [de] Al. Dumas. Traducere de Ticu Archip si Milton Fanny Lehrer. București: 100+1 Gramar, 2000, 2 vol. (360 p., 355 p.) BCU Iași
2001 – *Cei trei muşchetari*: roman, [de] Al. Dumas. În românește de Ticu Archip si Milton Fanny Lehrer. Il. Maurice Leloir, J. Huyot. București: Drago Print, 2001, 2 vol.; il. (448 p., 448 p.) BAR ; *Cei trei muşchetari*: roman, [de] Al. Dumas. Traducere de Ticu Archip si Milton Fanny Lehrer. Il. Maurice Leloir, J. Huyot. București: Regis, 2001?, 2 vol. BCU Cluj
2002 – *Cei trei muşchetari*: [roman] [de] Al. Dumas. Traducere de Ticu Archip si Milton Fanny Lehrer. București : Cartex 2000, 2002, 2 vol. (318 p., 304 p.) BAR, BCU Cluj
2003 – *Cei trei muşchetari*: roman, [de] Al. Dumas. București : Corint. 2 vol. (320 p.,
2007 – *Cei trei muşchetari*: roman, [de] Al. Dumas. Traducere și adaptare de Dan Starcu. [Pitești]: Paralela 45, 2007, 320 p. BAR
2009 – *Cei trei muşchetari*: roman, [de] Al. Dumas. Traducere de Marius Zavastin. Il. Radu Lazăr și Maria Lazăr. Bucureşti: Adevărul Holding, Aldo Press, 2009. 2 vol.; il. ; *Cei trei muşchetari*: roman, [de] Al. Dumas. Traducere de Liana Maria Gomboșiu, G. Moldoveanu, București: Leda, 2009, 639 p. http://tinread.bjt.ro/opac/bibliographic_view/133593;jsessionid=AD14300C2B14134E054BD885A29CE0E5; *Cei trei muşchetari*: roman, [de] Al. Dumas. București: Gramar, 2009, 716 p.; *Cei trei muşchetari* [de] Al. Dumas. Traducere și adaptare radiofonică de Sanda Sântimbreanu și Mircea Sântimbreanu. Ediție ilustrată de Anca Boeriu. Serie Radio Princhidel. București: Casa Radio, 2009, 72 p. + il + 1 CD-Rom (78 min) BAR
2010 – *Cei trei muşchetari*. După o poveste de Al. Dumas. Adaptare de Hello Friend. Magheţi, Talida (trad.). Scarlat, Dana (trad). [București]: Unicart, [2010], 65 p. + il. BAR ; *Cei trei muşchetari* : roman, [de] Al. Dumas. Traducere de Daniela Popescu, Chișinău: Cartier, 2010, 636 p.
2011 – *Cei trei muşchetari*: roman, [de] Al. Dumas. Traducere de Marius Zavastin, Tudor Plăieșu. Il. Radu Lazăr și Maria Lazăr. Bucureşti: Adevărul Holding, 2011. 2 vol.; il. BCU Cluj ; *Cei trei muşchetari*. După o poveste de Al. Dumas. Magheţi, Talida (trad.). Scarlat, Dana (trad). [București]: Unicart, [2011], 64 p. + il. BAR
2012 – Cei trei mușchetari: [după o poveste de Alexandre Dumas]. Magheţi, Talida (trad.). Scarlat, Dana (trad.)., București: Unicart, 2012, 64 p. (il. color)
2013 – *Cei trei muşchetari*: roman, [de] Al. Dumas. Colecția Piccolino. București: Tedit FZH, 219 p.
Cei trei muşchetari. Repovestire după romanul lui Al. Dumas. – Oliver Ho. București: Cartex, 160 p.
2014 – *Cei trei muşchetari*: roman, [de] Al. Dumas. Traducere de Ticu Archip si Milton Fanny Lehrer. Prefață de Lucian Pricop. București: Cartex 2000, 2014, 2 vol. BAR
2016 – *Cei trei muşchetari*: roman, [de] Al. Dumas. Traducere de Ticu Archip si Milton Fanny Lehrer. București: Litera, 2016, 2 vol. (36 1p., 352 p.)

BDD-A27638 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:16 UTC)